

4.fejezet Az individuális és az egyetemes dialektikája (életrajzi)

Az ismeretelméleti lemniszkátában, ahogy ezt a 2. fejezetben megmutattuk, az absztrakt-logikaitól a lényegi gondolkodáshoz való felemelkedés annak köszönhetően megy végbe, hogy megváltozik a gondolkodás *módja*, és ezzel maga a *tudatforma* is bekerül a metamorfózis folyamatába. És akkor elének tárul a *létező dialektikája*.

Annak a lemniszkátának az alsó hurokjában a gondolkodás descartes-i módjától: „gondolkodom, tehát vagyok” a kanti mód felé mozdul: „a gondolkodási létem elől mindig zárva marad a dolgok önmagukban való (an sich) megismerése”. Ezzel együtt megkérdőjeleződik az a descartes-i imperatívusz, miszerint a létezés a gondolkodásnak köszönhető. De ahogy a kanti, úgy a descartes-i imperatívusz is hamis.

Rudolf Steiner azt mondja a descartes-i imperatívuszról, hogy a reflexió idején éppen hogy nem is létezőnk. Csak „tükört” állítunk a gondolkodási képességünkkel egy érzékfeletti valóság számára, amely ennek felületére egyfajta árnyat vet. Ha ebbe a folyamatba a legkisebb szubjektivitás is belekerül, akkor az a tükrözést azonnal eltorzítja. Ezenkívül, még a leghomályosabb érzésben is több élet van, mint Hegel filozófiájának legmagasabb reflexióiban. A fogalmi, absztrakt gondolkodás csak másodlagos, ezért még a hagyományos gnoszeológiája is előfeltételhez kötött.

Az ismeretelméleti lemniszkáta felső, ontológiai részén minden megváltozik. Ott a descartes-i cogito igaznak minősül, és éppen azért, mivel magának a **gondolkodási** folyamatnak elengedhetetlenül szükséges elemévé válik maga a szubjektum, az ember. És fejlődésünk modern stádiumán ez egy tökéletesen egyedülálló állapot.

Valami hasonló jellemezte az embert régen, amikor csoporttudat volt, és nem volt öntudat. Akkor ez a tudat magasabb tudatformák kinyilatkoztatási formája volt a „más létben”. Ezt meghatározott forma és élet jellemezte, melyek az intelligibilis világ, a Hierarchiák lényeiének sajátjai, akik teljes egészében gondolkodásból, de természetesen szubsztanciális gondolkodásból állnak. És az vált a fejlődés feladatává, hogy minden egyes ember *szubsztanciális öntudatra* tegyen szert. Ennek a feladatnak a megoldásával először a gnoszeológiai lemniszkáta felső hurokában szembesülünk, a lemniszkáta absztrakt-dialektikus része pedig e feladat megértéséhez és megoldási képességéhez vezet bennünket, ami az emberben egész lényének *faji* metamorfózisát idézi elő.

Ezt a metamorfózist az emberi tudat formájának egy másik metamorfózisa előzte meg. Ez az ősi Görögország korszakában történt. Akkor a görögök némelyikénél, akik még csoporttudat-formával rendelkeztek, az agy struktúrájának változása ment végbe. Ugyanolyanná vált, mint a modern embereknél, és „tükör”-jellegre tett szert, elveszítve korábbi tulajdonságát, hogy *észlelő szerv* legyen. Az ilyen görögök filozófusokká váltak. Elveszítették az ősi tisztánlátás maradványait, melyben lehetővé vált az *eszmék szemlélése*, és fogalmilag kezdtek gondolkodni. E gondolkodásmód birtokba vételében különösen messzire jutott Arisztotelész, a logika tudományának létrehozója.

Azt kell gondolni, hogy valami hasonló megy végbe a modern időkben is, de ami az embert ellenkező irányba vezet: a reflexiótól a szemléléshez, de már individuális tapasztalatban. A tudat újfajta metamorfózisának első képviselői Goethe és Rudolf Steiner. Érdekes megjegyezni, hogy ez a

metamorfózis a személyiségnek a neki magának köszönhető új típusát is feltárja számunkra. Az ő individuális szellemi fejlődésük és munkásságuk minőségileg, mondhatni, radikálisan különbözik mindattól, amit a kultúrtörténetből ismerünk. Ezért a külvilág értetlenséggel vette őket körül, opozícióban állt hozzájuk képest. Goethét még Schiller sem tudta teljesen megérteni. Amikor Goethe elmondta neki az ősnövényre vonatkozó felfedezését, akkor Schiller azzal ellenkezett, hogy ez mindössze egy idea, pedig Goethe számára ez egy szemlélhető valóság volt.

Goethénél és Rudolf Steinernél az egész életút, az élet összes dolga dialektikus volt, magasabb, ontológiai értelemben. *Személyiségek* voltak a szó legjobb, legmagasabb értelmében, mindenben személyiségek. És ezek a személyiségek, akikben az önlétük és a tudás egy volt, egy egység, a külső, az őket körülvevő lét tényeivel úgy álltak szemben, mint egyetemességekkel, melyek megszerzése vagy melyek tagadása új tudást és személyiségük új határait szülte bennük. Ilyen volt az *életük módszertana*.

Ahhoz, hogy az ilyen új emberekkel szembeni, régi valóság általi értetlenséget, elutasítást legyőzzük, az szükséges, hogy egyre több ilyen új ember legyen (ahogyan ez tulajdonképpen az ősi Görögország kultúrájában is megtörtént). Ehhez az objektív, természetes előfeltételek már létrejöttek. Fentebb beszéltünk már arról, hogy Gábiel arkangyal előidézte az emberi agyban a szükséges finom változtatásokat, melyek lehetővé teszik az átmenetet a reflexiótól az eszmék szemléléséhez, észleléséhez a tapasztalatok sokféleségében, olyan képességhez, amely az intellektus erőinek segítségével jut el az érzékelettihez, hogy fokozatosan át lehessen menni a szellemi realitás új individualizált megtapasztalásához. Csak annyi a dolgunk, hogy használjuk az új gondolkodásnak ezt a szervét, és ne hagyjuk meghalni. És az Antropozófia különösen kedvező talajként szolgál a megerősítéséhez, fejlődéséhez és individualizációjához.

*

Mindazok, akik a maguk számára szükségesnek találták, hogy komolyan tanulmányozzák Rudolf Steiner Szellemtudományát, egy bizonyos idő után észreveszik, hogy a megismerés tradicionális befogadási formái – az olvasott megjegyzése által – itt rosszul működnek. Az egyszer megismert elég gyorsan teljesen elfelejtődik. Nagyon sok mindent újra kell olvasni, egész életünkben. De eközben ez számunkra egyre újabb oldalaival nyílik meg, melyeket korábban nem láttunk. Ennek oka a Szellemtudomány sajátosságában rejlik. Rudolf Steiner szellemtudományos közlései azoknak a világoknak a *szubsztanciáját* hordozzák magukban, melyekről szólnak. És ezt a szubsztanciát nem elég pusztán tükrözni. Az ember számára ez *szellemi táplálék*, melyet magáévá kell tennie, az egész soktagú lényével elsajátítani, ez a folyamat pedig az emberi személyiség *típusának* magasabb fejlődés irányában történő megváltoztatásában éri el kulminációját.

Megértve ezt, az Antropozófia megismerésének saját tapasztalatában egy idő után arra a következtetésre jutottunk, hogy ez a megismerés csak akkor lehet kellően sikeres, ha elsajátítjuk a módszertanát. És akkor fokozatosan megnyílt számunkra a gondolatok lemniszkáta-szerű mozgása, amely az absztrakttól a konkrétéhoz, a logikaitól az ontológiaiba, az egzisztenciálisan logikaiba vezet.

Ezzel egyidejűleg megnyílt a lehetőség, hogy hacsak kis lépésekkel is, de tovább haladjunk a Szellemtudománnyal, hogy kapcsolatba hozzuk azt az élet legújabb jelenségeivel, magyarázatot kapva a mélyebb értelmükre.

Kétségtelen, hogy meghatározott (egyes esetekben akár nagyon nagy) kockázattal jár erre az útra lépni. Ez a kockázat a megismerő személyiség tökéletlenségéből fakad. Hiszen ilyen esetben, anélkül, hogy meggyőzően elsajátítottuk volna az új érzékfeletti észlelést, mégis az érzékfeletti szférába hatolunk. Az ilyen ember az individuális fejlődéssel szemben ellenséges lények erős támadásának van kitéve. A Szellemtudomány tartalmával való egyszerű megismerkedésnek, az ahhoz való epigoni ragaszkodás állapota adott esetben nyugalmasabbnak és reménytelibbnek tűnik számára. (Habár az Antropozófia egyszerű tanulmányozása is lehet veszélyes a lélek számára.)

Annak az állapota, aki az Antropozófia megismerésében a legkisebb önálló lépéseket teszi, hasonlít a repülőgép-pilóta felszálláskori helyzetére. Repülőgépe kezdetben a kifutópályán fut neki, amikor létezésének feltételei nem vesztik el a kapcsolatot a földi lét megszokott nehézségével, stabilitásával. De ahogy el kell rugaszkodnia a kifutópályától, létezésének ezek a feltételei radikálisan, minőségileg megváltoznak.

Az a döntés, hogy a Szellemtudomány módszertanára bízunk magunkat, azt jelenti, hogy az Antropozófiával való munkában úgyszólván szabad repülés állapotába akarunk kerülni még azelőtt, hogy rendelkezni a imaginatív tudatformával. De éppen úgy érhető el ez az állapot, ha működésbe lép a szemlélődő ítélőerő. Ahogyan a repülés esetén is (folytassuk az analógiánkat), az ilyen munka bázisául a „repülés” összes előzetes feltételének, vagyis a Szellemtudomány *tartalmának* az alapos tanulmányozása kell, hogy szolgáljon. Ez a „kifutópálya”, de maga a repülési lehetőség, annak sikere – ez olyan feladat, amelyet a „pilóta” személyiségének struktúrájában, a megismerő szubjektumban kell megoldani. Teljesen nyilvánvaló, hogy a szubjektum ennek a lépésnek a megtételével „vékony jégre” lép, amely beszakadhat fejletlen individualitásának nehézsége alatt. Ekkor nem arról van szó, hogy a tökéletességig, szent állapotig kell azt fejleszteni, hanem csak arról a képességről, hogy a megismerés folyamatában megszabaduljon a szubjektivitás, vélemények, előítéletek, szenvedélyek támadásától, a szimpátiától és antipátiától, a legfontosabb pedig, hogy kioltsa a reflexió folyamatát, hogy a következő pillanatban felfedezze magában az észlelés tárgyát mint szellemi tartalmat. Más szavakkal, itt arról van szó, hogy ilyen vagy olyan mértékben önmagát mint *személyiséget tapasztalja meg* a gondolkodási folyamat *elemeként*.

Az a feladat nem igényel veleszületett zsenialitást, antropozófusok *sokasága* képes lehet erre, ha elsajátítja a Szellemtudomány módszertanát. És éppen ők ennek köszönhetően az Antropozófiával nem „önmagáért” kezdenek foglalkozni, hanem azt eszközként, módszerként veszik, hogy a „megváltás evolúciójának” útján haladva a szellemi tudást a világba vigyék, annak reményében, hogy friss fejlődési erőket lélegeznek belé.

Ez az egész út új képződményekből áll. Semmilyen részleges „felújítás” nem felel meg számára. És a rajta járó személyiségnek ezért törekednie kell, hogy szabaddá váljon, hogy tevékenységének motívumait ne a külsőnek, az érzékinek köszönhetőből merítse. De ebben az esetben állandóan a már fennálló egyetemességeinek értetlenségével, tagadásával fog ütközni. És a fő feladata ekkor az lesz, hogy az ilyen típusú ellentmondásokat *lényegében dialektikussá* tegye: érdeklődést és szeretetet fejlesszen a külvilág iránt, és állandóan törekedjen a gonoszt jóvá metamorfizálni benne (és természetesen önmagában is).

A mi konkrét esetünkben kezdetben tapogatózva haladtunk ezen az úton, nem értve, mi is ez az út és hová vezet. Úgy léptünk rá, hogy azt a feladatot tűztük ki magunk elé, hogy egyik vagy másik konkrét

kérdésben, melyet Rudolf Steiner kifejtett és magyarázott, de nem minden oldalról, a széleskörűsége, az időhiány miatt stb., megvizsgáljuk: *mit tudott volna még mondani Rudolf Steiner az adott témáról?*

Eleinte egy ilyen feladat nem tartalmaz semmilyen kockázatot, és felébreszti a szemlélődés csíraerejét. Itt csak az a fontos, hogy ne menjünk messzire az Antropozófia alapvető ismereteitől, ne törekedjünk a félénk repülés állapotában „halálhurkokat” végezni.

A megismerő tevékenységeink és a szemlélődő ítélőerő érintkezéséről akkor szereztünk tudomást, amikor első önálló antropozófiai írásainkról és az olvasók általi fogadtatásukról (pl. „Várakozó kultúra”) gondolkodtunk. Akkor azt mondtuk magunknak, ismételve az orosz költő és fordító, Zsukovszkij vallomását, melyet az egyik Gogolhoz írott levelében tett: „Ilyen az én szerzői munkásságom jellege: szinte minden idegen vagy idegennel kapcsolatos – mégis az egész az enyém”.

A tudomány, különösen a Szellemtudomány szférájában való ilyenfajta szerzőség az író tökéletesen új kapcsolatba állítja az olvasóval. Ebben az olvasó számára nagy szerepet kezd játszani a *szerző ismerete*. Ettől kezd függeni a műve iránti *előzetes* bizalma, ami elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy valaki érdeklődjön a mű iránt. Ez az ismeret természetesen nem az egyedüli kritériuma a bizalomnak, sőt még kevésbé a szerző által írottak megbízhatóságába vetett hitnek. És ez az ismeret szintén különleges fajta. Fel kell tárnia számunkra az individuális úgymond „*gnoszeológiáját*” a *megismerés tárgyának egyetemessége felé való útján*. És éppen ezért a trilógiánknak ebben az utolsó részében szükségesnek tartottuk, hogy az Antropozófiához vezető életutunkról egy rövid vázlatot adjunk, megmutatva benne, hogy életünknek az Antropozófiával szorosan összeshövődő tényei milyen módon állították személyiségünket lényegi dialektikus ellentmondásba azokkal az egyetemességekkel, melyeken az életutunkon keresztül kellett haladnunk.

Ilyen példához jobb lenne másik embert venni. Ehhez azonban a belső életének alapos ismeretére lenne szükség. Ilyen példánk nekünk nincsen. Ha pedig lenne is, nem tudni, hogyan viszonyulna egy ilyen ember a szándékunkhoz. Ezt pedig szükséges megadni, hogy a szellemtudományos ismeretelméletet ne érje az a szemrehányás, hogy távol áll a gyakorlati élettől.

I.

1936. októberben születtem Belorussziában, Bobrujszk városban. Ez a város éppen attól figyelemre méltó, hogy a Berezina folyó partján áll, ahol Napóleon serege teljes megsemmisülésen ment át, amikor Oroszországból menekült. Ott volt az apám hazája, a szülei, az elődei „mindig” ott éltek, ahogy a családban tartották, mivel az egyszerű emberek nem vezetnek könyvet a családfájukról.

Anyám a Tver tartománybeli Rzsev városból származott. És az ő családjában is azt tartották, hogy a családjuk „mindig” ott élt.

Apám elődei iparosok voltak, amiről a családneve tanúskodik. A nagyapám családneve egyszerűen Bondar (=Kádár) volt. Anyám családja valószínűleg paptól eredt. Lánykori családneve Jovleva volt. Bibliai nevet Oroszországban többnyire a papság viselt. A kiválasztott bibliai próféta nevéből ítélve ez a pap alacsony rangú volt, vagyis szegény (mint Jób [oroszul: Иов, vagyis „Jov”]).

Rzsev város a második Világháború idején nagy csata színhelyévé vált, amely a néptől a „rzsevi vérontás” nevet kapta. Méretét és az áldozatok számát tekintve a „vérontás” felülmúlta a sztálingrádi

csatát. A szovjet seregeknek nem sikerült visszafoglalniuk Rzszevet. A germán sereg maga hagyta el a várost, amikor ki kellett egyenlíteni a frontvonalat.

Anyám Rzszevben élve először egy hatalmas erdőgazdasági tröszt vezetőjéhez ment feleségül. Amikor nőtt a 30-as évek terrorhulláma, a férjét letartóztatták. Abban az időben ez azt jelentette, hogy hamarosan jönnek a feleségért is. A családi tanácson úgy döntöttek, hogy sürgősen el kell menekülnie valahová. Akkor az újságban véletlenül olvasott egy felhívást, hogy Bobrujszk városában hallgatókat toboroznak a dvinszki folyami hajózási vállalat távirász tanfolyamaira. Oda menekült. Ott találkozott az apámmal, én is ott jöttem a világra, Karácsonykor a pravoszláv templomban megkereszteltek és Jevgenyijnek neveztek el.

Apám a gyermeke születése miatt felmentést kapott a hadseregbe való behívás alól, de egy év múlva behívták, és repülőiskolába irányították.

Anyámnak az anyósához való viszonya kezdettől fogva nem jól alakult. Elbeszélése alapján az anyósa jellemével Kabanyiha szerepére emlékeztetett Osztrovszkij „Vihar” c. drámájából. És apa nélkül maradván visszatértünk Rzszevbe. Anyámat nem üldözték. Közeledett a 39-es év – a nagy háború kezdete. Még munkát is tudott szerezni a katonai légibázis postáján.

Apámat akkor, az iskola befejezése után gyorsan a szovjet- finn frontra irányították, ott megbesélt, és amikor kiengedtek a kórházból, akkor – micsoda sorsfordulat! – Rzszevbe küldték szolgálatra, ugyanarra a bázisra, mint ahol anyám is dolgozott. A családunk újraegyesült. De nem hosszú időre. Egyszer, 1941 júliusában anyám, amikor munkába érkezett, szokásához híven odament a tisztek csoportjához, és megkérdezte, aznap hol szolgál a férje. A csoport egyik tagja az égre mutatott, ahol a repülőek egyre magasabbra emelkedve, sorba rendeződtek, és nevetve ezt mondta: O-o-o-tt fenn van!

1941 augusztusában a frontvonal közeledtével a bázis összes katonájának és dolgozójának a családja számára felajánlották az evakuálás lehetőségét. Kis áruszállító vagonok egész vonatnyi sorát biztosították. Mi – a nagymama, két nagynéni és én (anyám hadkötelezetteknek számított, és a munkahelyén kellett maradnia) – felpakoltunk és elhagytuk Rzszevet.

Itt szeretném megjegyezni, hogy abban a korai életkorban a háború némely valós eseményének tanújává válhattam. Az egyik Moszkvában történt, ahová a vonatunk este megérkezett. Annak a napnak az éjszakáján Moszkvát ellenséges légi erők tömegesen támadták. Jól megjegyeztem, ahogy a bomba-óvóhelyre menekültünk, a síneken álló vagonok alatt mászva. Az égen reflektor-sugarak pásztáztak. Az óvóhelyet egyetlen, falon függő petróleumlámpa világította meg. A padlón víz állt, és vastag deszkák voltak lefektetve. Azokon kúsztunk a padokhoz és rájuk ültünk. Egy idő múlva „dördült” – a lehulló bombák robbanásának hangjai hallatszódtak. A gyermekek sírtak, de én nem sírtam, és egyáltalán nem féltem, bizonyára amiatt, hogy gyermekként képtelen voltam felismerni a veszélyt.

A vonatunk megúszta, habár a pusztulásának valószínűsége hatalmas volt. Ahogy később a felnőttektől megtudtam, mellette egy olajjal megrakott vonat állt. Reggel továbbutaztunk a szaratovi területre, egy távoli faluba, amely nem messzire található a Hopjor folyó forrásától, ahonnan az egészen Donig elhúzódó kozák települések láncá kezdődik.

A helyi lakossággal való találkozásunk – de nem mi voltunk az egyetlenek, akik ideutaztak – elkedvetlenítő volt. Így kezdtek bennünket kérdezni: De miért menekültök a németek elől? Tán zsidók vagytok? A németek azért jönnek, hogy megszabadítsanak bennünket a bolsevikoktól.

A viszonyok akkor kezdtek kisimulni, amikor az égen két törzsű, teljesen ismeretlen és ezért ijesztő felderítő repülőgépek kezdtek megjelenni, az ún. „rámák” („рамы”). A falutanácstól jött a parancs, hogy ássunk árkokat, de senki sem tudta, hogyan kell ezt tenni. Nekünk viszont volt tapasztalatunk, és elkezdtek megosztani velük. De a gyanú, hogy mi mégis zsidók vagyunk, aránylag sokáig megmaradt. És amikor első osztályba mentem, a felsőbb évesek időről időre mély hókupacba kezdtek engem dobálni. Így érezhetően, fizikailag egy gigantikus világproblémát tapasztaltam. Ezt természetesen képtelen voltam megérteni, csak a fizikai kényelmetlenséget éreztem a hideg hóba kerülve, de ez az ellenem elkövetett erőszak nem hagyott bennem lelki traumát. Anyám bement az iskolába, beszélt a tanárokkal, engem pedig békén hagytak.

Itt rögtön az elején meg kell jegyezzem, hogy egész életemben a jellegemet, a mentalitásomat, ahogyan ma mondják, az agyamat nem a „pro-métheuszi”, vagyis az előre gondoló (ez a név görögül ezt jelenti) jellemzi, hanem az „epi-métheuszi”, vagyis az után-gondoló. Kezdetben ez a tulajdonság a gyermeki fejletlenség következtében maradt bennem, de később egész életemre rögzült. Ennek köszönhetően egyfajta „archivarius” élt bennem. Ez megfigyelt, és elhelyezte bennem valahová, az „archívumba” mindazt, amit megfigyeltem, átéltem és amiről felületesen előzetesen gondolkodtam. De az „archívum” nem hevert tétlenül. Állandóan egy másik princípium munkálkodott bennem felette, és végül, néha évek sőt évtizedek múltán érkezett meg a megélt dolog értelmének az elmélyült megértése. Eredményképpen pedig megkíméltem magam az éretlen döntésektől, a közvetlen benyomások túlzott élességének megtapasztalásától. Azért tartom fontosnak, hogy ezt közöljem, mert az idősebb nemzedékek kötelességének tartom, hogy megosszák élettapasztalatukat a fiatalabb nemzedékekkel.

De visszatérek az életrajzomhoz. Anyám csak késő ősszel csatlakozott hozzánk a faluban. Várandóssága következtében leszerelték a hadseregtől. De az akkori szörnyű feltételek között született öcsém egy évet sem élt. Anyám Rzsevből való evakuációja veszélyes és lélegzetelállító kalandnak bizonyult. Ő és a kolléganője ketten ültek egy gyertya mellett, letakart ablakok mögött a posta kiürült helyiségében, ahol várniuk kellett az evakuációjukat. De az mégsem kezdődött. Körülöttük, a bázison már egyetlen hang sem hallatszott, távolból tompa, nehéz dübörgés jött. Ezek ellenséges tankok voltak, az ellenkező oldalról kúsztak a városba. És hirtelen a folyosón hangos léptek hallatszottak. A nők félelmükben összehúzódtak. Az ajtó kitarult, és a küszöbön egy ismerős tiszt jelent meg.

– Még mindig itt vannak? – csapta össze a kezét. Teljesen véletlenül jutott eszembe, hogy bejöjjenek és ellenőrizzenek! Fussunk! Gyorsan!

Kiszaladtak az utcára. Nem messze egy autó és egy teherautó állt, melyben három katona ült és valamilyen felszerelés hevert. A koromsötétben a járművek az erdőbe tértek, és Volokolamszk felé indultak. Kiderült azonban, hogy az erdőben valamilyen különös embercsoportok laktak. Ültek, feküdtek a tüzek mellett, és nézték a mellettük elhaladó járműveket.

Valami csoda folytán sikerült eljutniuk Volokolamszkiig, de a teherautó, amelynek elromlott a motorja, nem ért oda. Anyám a hosszú téli estéken nem egyszer elmesélte a falu lakóinak a történetét különböző részletekkel. Izgalmasabb volt, mint Stevenson „Kincses szigete”.

*

Abban a faluban éltük át a háború összes évét. Természetesen éhség és hideg volt, szívfacsaró bánatkitörések valamely közeli ember elvesztésekor. De engem a gyermekkor itt is megvédett mindezeknek a tapasztalatoknak a keserűségétől.

Amikor a háború véget ért, rögtön felmerült a kérdés: mikor térjünk vissza? rögtön most vagy még várjunk egy keveset? Hogy mi lett Rzsevvvel a háború eredményeként, azt nem tudtuk. A faluban az információ szűkös volt.

Abban az időben, 1945-ben, de lehet, hogy még korábban, elkezdődött az orosz lakosság toborzása azokra a területekre, melyek 1939-ben csatlakoztak a Szovjetunióhoz. Az átköltözőknek munkát és lakóhelyet biztosítottak. Anyám úgy döntött, hogy kihasználja ezt a lehetőséget. És mi, csak ketten, felderítésként elutaztunk Lvovba. Anyámnak ott rögtön megígérték, hogy helyet keresnek neki a postán, ideiglenesen pedig a főposta jószágos részlegvezetője megengedte, hogy az irodájában éjszakázzunk, ő foglalkozik az áttelepültek munkához juttatásával, ugyanolyan áttelepült, mint mi.

Napközben a városban sétáltunk. Nagyon tetszett nekünk. Az építészetet másmilyen, inkább nyugati vonásokkal rendelkezett, melyet nem ismertünk. A lakosság egyszerűen idegen volt.

Este a padlóra egy pehely-paplant fektettünk, melytől anyám sohasem vált meg, és próbáltunk elaludni a szüntelen lövöldözés hangjára, mely egész éjszaka folyt a városban. Ezek a banderisták – magyarázták nekünk, – banditák. Napközben azonban állandóan arról győződünk meg, hogy a lakosság egésze egyáltalán nem jóindulatú velünk, migránsokkal kapcsolatban. Még beszélgetni sem akartak velünk. Ha valakitől meg kellett kérdeznünk az utat, akkor okvetlenül így kellett kezdeni: „Hölgyem, kérem!” Még nevelni is akartak bennünket.

Kaptunk egy lakáskiutalást, és azt mondták, menjünk megnézni. Kiderült, hogy egy kényelmes, kétszobás lakás egy kőházban, gáztűzhellyel, fürdőszobával és teljes bútorzattal. Még soha életünkben nem láttunk ilyet. Akik korábban érkeztek Oroszországból, elmondták, hogy vannak esetek, amikor az ilyen lakásokban a szekrények még teli vannak ruhákkal, de figyelmeztettek, hogy nem biztonságos ezekbe beköltözni – minden attól függ, hogy hol vannak most a lakói: ha nem haltak meg vagy nem utaztak messze nyugatra, akkor éjjel visszajönnek és mészárolnak.

De a lakásról nem kellett többet gondolkodnunk. Lvovtól keletre is és északra is egy gigantikus, lepusztult ország terült el, és tömegesen érkeztek az áttelepülők. A munkahelyek gyorsan megteltek, és anyámnak azt javasolták, hogy utazzunk el vidékre, megígérték, hogy ott megkapja a postai részleg vezetői posztját. Elmentünk sétálni, és megtanácskozni ezt a javaslatot. És ekkor ismét megjelent a sors gesztusa. Anyám találkozott az utcán egy ismerős rzsevi lakossal, aki elmesélte nekünk a történetét. Hozzánk hasonlóan ő is azt a javaslatot kapta, hogy menjen vidékre, és vállalja el egy kisebb üzem igazgatói posztját.

– Elutaztunk oda ketten a sofőrökkel – mesélte. A személyzet nagyon udvariasan fogadott bennünket. Senki semmiben sem mondott nekem ellent. Az összes utasításomra ezt mondták: Igenis, igazgató úr. De senki sem csinált semmit. És éppen ma, a sofőröm kora reggel bejött a szobámba, és azt kiabálta, hogy futnunk kell. Kiugrottunk az udvarra, felugrottunk egy teherautóra, és sikerült a gyár kapuin túlra kerülni, amelyek szerencsére nyitva voltak. A nyomunkban lövések dördültek.

Ezután a történet után világossá vált, hogy ezeken a helyeken nincs keresnivalónk. És visszautaztunk a faluba.

*

1946 nyarán tértünk vissza Rzszevbe. A házunk helyén egy hatalmas kráter volt, amely már tóvá alakult, és békák lakták. Egy nagy kaliberű bomba pontosan rá esett. A városközponttól nem messze, a már újjáépülő romok között „telepedtünk” le, egy zöld tisztáson, a megmaradt víztorony mellett. Volt ott egy lámpaoszlop, és éjjel kevésbé volt veszélyes. De a városban működött már a hatalom, és törekedett a visszatérőket valahogy letelepíteni. Kiutalást kaptunk egy földkunyhóra, amely a Volga magas partja mentén húzódó árokban helyezkedett el. Szerencsére kiderült, hogy csak félig volt a földbe ásva, felülről bádog és gyep borította. Az egyik oldalról meg egy kis ablaka is volt. Nyáron ragyogóan lehetett benne élni, de télen a vödrökben a vizet éjszaka jégréteg borította. Két télen át laktunk benne, aztán kaptunk mindannyiunkra egy 12 négyzetméternyi szobát egy faházban, amely két szobából és egy konyhából állt, melyben szintén egy család lakott.

A Rzszevbe való átutazás egybeesett az iskolához való viszonyomban beállt töréssel. A faluban az első két osztályt annak köszönhetően végeztem kitűnővel, hogy mindent, amit tudni kellett, kívülről megtanultam. Sőt elképzelni sem tudtam, hogy valahogy másképpen is lehet tanulni. A harmadik osztályban kiderült, hogy a továbbiakban nem tudok mindent kívülről megtanulni. És a képzésem csődöt mondott. A tanulásom szétesett. Minden érdeklődésemet elvesztettem az iskola irányában. Egyébként már az első osztálytól nem tűnt kellemesnek számomra, habár a tanulás némely folyamata, például a szépírás, tetszett nekem; amikor azzal foglalkoztunk, még valami varázslatosat is éreztem.

Az iskola iránti antipátia egészen a befejezéséig megmaradt, de később mégis „észhez tértem”, azonban erre különös indítékaim voltak. Egyszerűen az élet vonzott engem egyre inkább magához. És egész napokat el tudtam tölteni barátok társaságában, az utcán „lódörögve”. Nyáron a Volgában fürdöttünk, télen korcsolyáztunk vagy sieltünk. A nyári estéken a kedvenc időtöltésünk éjfélig, sőt tovább is az volt, hogy ücsörögtünk az egyik ház mellett felhalmozott rönkökön és beszélgettünk. De engem állandóan zavart az anyám. Éjfélkor, amikor a rádióban a himnuszt játszották – ezt a nyitott ablakokból hallottuk – otthon kellett lennem, ami jelentősen csökkentett engem a barátok szemében. Ők azonban, látva anyám parancsoló jellegét, engedékenyen viszonyultak a „szabadság-nélküliségemhez”. Én azonban irigyeltem őket. Tudtam, hogy bármelyikük akár reggelre is hazaérkezhetett – az anyja vagy az apja felemeli a fejét és kábultan megkérdezi: Petya, Ványa, te vagy az? a krumpli meleg a tűzhelyen, egyél. És ennyi. Én azonban csak álmodozhattam ilyen hozzám való viszonyulásról.

Anyám harcolt az iskolai sikereim újjáéledéséért is, de itt semmi sem segített. A fejlődés szintje az egész társaságunkban közel egyforma volt: egyáltalán nem volt. Amit az iskola adott nekünk, sohasem jött el velünk a küszöbén túlra. De minek is kellett volna kijönnie? Senki sem törekedett komolyan, hogy valamilyen szellemi, esztétikai érdeklődést, morális eszméket oltson belénk. De a barátságunk kötelékei erősek voltak, és évekig megőrződtek. A róla való emlékek egész életre megmaradtak. Kebelbarátok voltunk – egy csapat utcagyerek, egy azoknak a sokaságából, melyek szétszóródtak az egész város területén. Hasonló gyermekkorra volt Maxim Gorkijnak, és ő érdekes leírását adta ennek. Ugyanilyen gyermekkorra volt Ivan Kramszkoj festőművésznék.

De sajátosságok is voltak a gyermekkorunkban. Állandóan a városon túlra akartunk csatangolni, az „erdőbe”, ahogyan akkor mondták, habár ott semmilyen erdő nem volt. A háború előtt ott volt, de a harcok során annyira szétlőtték, hogy még a 40-es évek végéig sem tudott helyreállni. „Az erdőbe menést” a legszigorúbban megtiltották nekünk. A folyamatos gránátmentesítés ellenére veszélyek

sokaságát rejtette. Nem volt ritka, hogy hétfőnként az iskolába érve, megtudtuk, hogy valaki, sőt valamely városi iskola tanulóinak egész csoportja meghalt vasárnap, felrobbanva valamitől az „erdőben”.

Fentebb már említettem, hogy a „rzsevi vérontás” méretei alapján meghaladta a sztálingrádit. A harc 15 hónapja alatt szovjet oldalról *több mint 2,5 millió ember* esett el, német oldalról pedig 350-400 ezer¹⁴. Az eltemetésükkel mind a mai napig foglalkoznak. És hogy hogyan néztek ki ezek a csatamezők a csata utáni első évtizedben, arra a helyi lakosok így emlékeznek: „A mezőn volt, hogy nem lehetett átmenni, mindenütt holttestek feküdtek. Mivel lábbelink nem volt, így a bátrabb asszonyok kirázták a csizmából a csontokat és magukra vették....A csontokat nem szedték fel ezekről a mezőkről. Hol buldózerrel gereblyézték azokat, hol úgy szántottak, a csontokon keresztül. Volt, hogy elindítod a traktort és előre nézel, valamilyen nyírfára, hogy ne zavarodj meg és ne láss, mi kerül a traktor alá... A fenyőerdőben hébe-hóba sisakokra, csajkákra és gázálcáros dobozokra bukkansz. --- Ez valami halottak városa. Nem látszik a vége. ... A tűz sűrűsége szörnyű. Kannák, dobozok – minden szétszórva...”¹⁵

A vérontás emlékműve csak 2005-ben épült fel – és az is csak Németország pénzügyi támogatásával. Érdekes, hogy az egész háború utáni korszak folyamán sem a szovjet, sem a német oldal nem tett komoly erőfeszítéseket a veszteségek valós mértékeinek megállapítására. Erről a csatáról ott is és itt is inkább hallgatni törekszenek, mint beszélni. Szerintünk ez azzal magyarázható, hogy a „rzsevi vérontásban” legnyilvánvalóbban egy *második*, egy „paralel” háború jelent meg, amelyről már írtunk a trilógia második részében. Nem véletlen, hogy Sztálin a szörnyű útnélküliség ellenére is meglátogatta, ahogy a front biztonságos távolságra haladt. Kíváncsi volt – hiszen ott valóban az ő háborúja zajlott.

Sztálin a környezetében lévőknel jobban megértette, hogy a Szovjetunió Németország nélkül egyedül maradván az angol–amerikai uralom világában, előbb vagy utóbb összeomlik. Később éppen ez is történt. Németországban Ribbentrop különösen világosan megértette, hogy a Szovjetunióval való egyezség nélkül nem tud megállni. Mindezt sokan megérthetik, annak a kornak az eseményeire távoli történelmi visszatekintésben tekintve. Amit viszont sehogy sem tudnak megérteni: a modern angolszász világnak miért ment el hirtelen az esze. Igaz, ennek a súlyos betegségnek a szimptomái már a XIX. sz. végén megjelentek, amiről az egyik satirikus hetilap adott hírt, leleplezve egy gigantikus összeesküvési tervet, amely csak egy beteg agyban születhetett meg.

Úgy látom, hogy nem volt értelem nélküli az a körülmény, hogy a gyermekkoromat ilyen szörnyű vérontás helyszínein töltöttem. Nos igen, egy értelem nélküli gyermek voltam, de mi az a gyermek? A világevolúción keresztülhaladó egységes ember szellemének még nem teljesen kibontakozott földi hordozója. Az asztráltestünk és az Énünk minden éjszaka ismét egyesül a magasabb, kozmikus tudattal rendelkező részünkkel. És mi történt abban a világban, ahol akkor ez a rész ottmaradt, Rzsev aurájában és a környékén még hosszú ideig azt követően, hogy befejeződött a vérontás? Csak el kell képzelnünk magunknak e fiatal emberek lelkének seregeit, akik telve voltak életerővel, reményekkel, akik földi kapcsolatokat és kötelékeket építettek, melyeket hirtelen, erőszakosan szétszakítottak. Őket gyakran egyenesen a sorozóhelyekről lökték tömegesen a „rzsevi frontra”, útközben éhezve, anélkül hogy átöltözhetek volna katonai egyenruhába, szögesdrótra és géppuskákra vetették őket, képmutató parancsot adva: „Vedd el az ellenség fegyverét!”. És mentek a mézszárlásra, egész holttest-falakat képezve, és az ellenség géppuskásainak néha elment ettől az eszük.

¹⁴ Svetlana Geraszimova: Rzszevi vérontás (Светлана Герасимова. Ржевское побоище. М., 2010.)

¹⁵ uo., 234-235., 135. o.

Rudolf Steiner azt mondja, hogy különös esetekben a világkarma, az emberiség karmája nagy áldozathozatalt követel a szellemi életnek a földön való megújításáért. Ebben állt az első Világháború áldozatainak értelme, és ugyanez volt a másodiknak is. De az áldozatok csak abban az esetben indokoltak, ha a földön maradt emberek valóban megújítják a szellemi életet, ha pedig nem, akkor a halálon átment lelkek látják, hogy az áldozatuk *hiábavaló* volt. Nagy egyértelműséggel ennek kellett Rzssev aurájában megnyilvánulnia. Nem lehetett-e tehát, hogy a magasabb, nem tudatosult szellemekben már akkor látható volt, hogy idővel sikerül majd eljutnom mindennek a megértéséhez, és nem lehetett-e végrendelet azoktól a lelkektől nekem: „Amikor a földi hordozód kellőképpen kifejlődik, akkor írd meg, mi történt valójában velünk”. És íme, az én Epi-méteuszom megőrizte ezeket a tapasztalatokat az „archívumomban”, és 70 évre volt szükség, hogy ezek alapeszméje feltáruljon.

De gyermekeként a korunknak megfelelő módon viselkedtünk. Ellenállhatatlanul vonzottak bennünket az „erdőbe” a számunkra lenyűgöző dolgok. Nagy kaliberű töltényhüvelyekből puskaport gyűjtöttünk. Ez hasonlított a makarónira, és ha meggyújtottuk, akkor az üregében egy reaktív sugár keletkezett, amely cikk-cakkban elkezdte repíteni a levegőben, mi pedig nevetve futottunk előle. A játékaink valódi töltények, gyújtószerkezetek, különféle lőporok, rakéta lövedékek voltak, melyek töltetei élénk színes lánggal égtek. Még egy hatalmas Mausert is elrejtettem, igaz, cső nélkül, de mit számít az! Egyikünk sem gondolt a veszélyekre. Ilyen a gyermeki pszichológia. Néha előfordult, hogy egy felsőbb osztályba járó ráült egy méretes malac nagyságú lövedékre, és egy speciális kulccsal lecsavarta a fejét. Kitekeri, kiveszi a gyújtózsínort, és bedugja a zsebébe. Mi pedig, az „apróságok”, körbeálljuk, és lélegzetünket visszafojtva nézzük, mint csinál. Ez pedig csak akkor volt veszélytelen, ha korábban a hüvelyt nem érte erős rázkódás. De honnan lehetett ezt előre tudni? Ugyanakkor nem lehet azt mondani, hogy annyira ostobák lettünk volna, hogy nem értettük, mivel van dolgunk. Csak nagyon népszerűtlen volt gyávának látszani. És így a „kiskorúak orosz rulettjét” játszottuk.

*

Korán felébredt bennem az olvasás iránti érdeklődés. Eleinte természetesen meséket olvastam, és szívesen olvastam volna éjszakákon át, ha megengedték volna nekem. Ezek valami misztikusat ébresztettek fel bennem, én pedig gyötrő aggodalommal kezdtem azon gondolkodni, hogy hová kerülünk éjszaka, amikor elalszunk.

14 éves korom körül esztétikai élmények kezdtek önmaguktól születni. Az eszközök ehhez végtelenül szerények voltak – csak a rádió. Általában háttérzajként érzékeltük. De egyszer – 6. osztályos voltam akkor – miután megfáztam, napközben ágyban maradtam. Egyedül voltam a szobában, a többiek mindannyian elmentek valahová. És a rádióban hirtelen Oginski Polonézét kezdték sugározni. Valami korábban ismeretlen töltötte be a lelkemet. Az izgalom, mely elkapott, mindennél nagyobb volt, mint amivel az életben addig találkoztam. Egy számomra ismeretlen vendég hagyott bennem kitörölhetetlen nyomot. És ez a vendég a *szépség* élménye volt. Ezután egyszerűen vadászni kezdtem a hasonló látogatásokat. Megkapni őket, átélni őket – kitartó szükségletté vált. De ezek hozták a lelkembe az első hasadást is. Egy másfajta, rejtélyes és kívánatos élet született benne, a korábbi, hétköznapi élet pedig kezdett elhalványulni. Túl egyszerűnek, egyhangúnak kezdett tűnni, ez pedig, a másik, egyre újabb és újabb élményeket hozott.

Emlékszem a nápolyi dalokkal való első találkozásomra. Nem pusztán elragadtak, hanem magukba olvasztottak. A világuk egyszerűen, mondhatni, elviselhetetlenül szép volt, és szerettem volna véget nem érően benne maradni.

Aztán jött a klasszikus operett iránti szeretet. Meg kell mondanom, ezt anyámtól örököltem. A háború előtt ő még operettekben is énekelt, melyeket a Rzszevben állomásozó katonai egység amatőr művészeti csoportja állított színpadra. Gyakran énekelt egy motívumot Danilo híres áriájából: „Elmegyek a Maximba” (Lehár Ferenc: Víg özvegy), de a szavak másmilyenek voltak benne, úgymond összhangba lettek hozva a proletár világnézettel. Csak mosolyogtam rajtuk:

Bátor tábornokom
Idehívtam Önt
Hogy Ön, a munkások
Minden hamissága nélkül...

Íme, látszik, ki, hol és mikor kezdte a klasszikus opera- és operettlibrettók elferdítésének „nagy folyamatát”, átfordításukat a freudi „fenékiszap” nyelvére, amely mára a világ összes színházát elárasztotta.

De a zenehallgatás szereteténél sokkal korábban ébredt fel bennem az éneklés iránti szeretet, lehet, hogy hét, lehet, hogy hatéves kortól. Azóta egész életemben énekelek, de csak önmagam számára, előzőleg meggyőződve arról, hogy senki sem hall engem. És be kell vallanom, hogy nem kevés vigaszt, örömteli pillanatot élhettem át ennek köszönhetően. Az ilyen éneklésnek van egy előnye: nincsen benne „ravaszkodás”, ami a „mások számára való éneklésben” mindig feltétlenül jelen van. Ebben annyira lehet a saját lelkünk hangulatához, jellegéhez közelíteni, hogy mintegy maga a lélek kezd énekelni. És őt néha érdemes meghallgatni. A mesterség eközben természetesen megőrzi a saját jelentőségét, mint a szépség feltétlen jellemzőjét, de elkerülhetetlenül a háttérbe szorul és imitációval helyettesíthető. Elmondok egy emlékezetes esetet. Amikor már a bányászati egyetemen tanultam, és kivettem egy éves szabadságot, elutaztam Donbasszba, szénbányába dolgozni. Egyszer egyedül küldtek engem a telephelyünk felső tárnájába, hogy a rögzítő fát közelebb tegyem a fejtéshez. A meredek esésű (75°-ig) rétegeken a felső tárnák legtöbbször alacsonyak, elhanyagoltak. Amelyikben dolgoznom kellett, a környező sziklák nyomása (400 m mélyen feküdt) következtében jelentősen megrongálódott. Rögzítésének minden fém eleme elhajlott, a közöttük lévő deszkák eltörtek, a keskeny nyom mind a négy irányból meghajlott. Mindenfelől nagy kötömbök néztek rám, melyek vissza akarták venni a tőlük elvett teret.

Védőruha volt rajtam, amelyet áthatott a szénpor és az izzadság, amitől, amikor megszáradt, merevvé vált, és hajlításkor el is tudott törni. A homlokomra, a sisakomra, mint egy küklopsz-szem, lámpás volt felerősítve, egyetlen fényforrásként. A porral keveredett izzadsággal bekent arcommal valójában pokoli látványt nyújtottam. A hangulatom nyomott volt. Az a gondolat fűrődött a fejembe: hová is jutottál az életpályádon? És ahogy leültem pihenni, megéreztem, hogy hirtelen rám tört az ismerős vágy, hogy énekeljek. És elénekeltem Alekszandr Vlaszov románcát, melyhez alapul Puskin „Bahcsiszeráji szökőkút”-hoz írt szavai szolgáltak:

Szeretet szökőkútja, élő szökőkút!
Két rózsát hoztam neked ajándékba.
Szeretem soha el nem halkuló hangodat
És költői könnyeidet.

Ezüstös porod
Hűsítő harmattal hint engem:
Áramolj, áramolj örömteli forrás!
Csobogd el nekem létedet...

E költemény finom, nemes szépsége egyesülve a zene ritka bájával, amely mintha magából a költészetből hallatszana ki, egyszerűen szörnyű kontrasztot képezett azzal, ami körbevett engem, aki a „öskász” lyukában voltam. És ezt hirtelen felismertem. Hirtelen valami mint egy görcs összepréselt egy pillanatra, és kiszabadította a lelkem. És a zene korábbi, egy másik életre vágyakozón hívó hatása helyett egyszer csak azt éreztem, hogy belül valami átalakult, felfénylett. A lelkemet az élet iránti lelkes bizonyosság töltötte be, hogy annak van valami jelenleg ugyan érthetetlen, de magasabb célja. Most azt mondanám arról az élményről: az örökkévalóság szelleme ölelt át és átmosta a pillanat hangulatát. Megtapasztaltam a szépségben ható örökkévalót. Ez egy fényes, megtisztító szépség volt. Csüggedésemnek, komor gondolataimnak nyoma sem maradt. Akkor jelent meg számomra először, hogy a szépség: erő, a leggyönyörűbb erő, és természetesen, ahogy Dosztojevszkij mondta, „majd megmenti a világot”.

Gyorsan a megfelelő helyre húztam a fát, és könnyű lélekkel, éberem indultam az aknához, hogy a felszínre emelkedjek. Ott pedig már reggel volt. A horizont felett felkelt a meleg, „vörösarany” ukrán Nap. „Barátom, micsoda bolond vagy és maradsz!” – gondoltam örömmel magamról.

*

A mesék olvasása iránti szeretet az évek során a regények olvasásának szeretetévé alakult. Ezek először valamiért francia regények voltak: Stendhal, Hugo, Flaubert, George Sand, Balzac, Mérimée. Nyáron időről időre elolvastam őket, egy volgai sziget puha fűvén fekve. Az olvasást váltani lehetett a Volga meleg és akkor még tökéletesen tiszta vizében való fürdéssel. Nyáron erősen sekélyé vált – valahol feljebb lezártak valamilyen zsilipet - de a korábbi szélessége megmaradt, a városon belül mintegy száz méterig terjedt, és elég gyors volt. És ezen a vízfelületen egyszerűen le lehetett ülni a finom homokkal borított fenekére, és élvezni, hogy a meleg, átlátszó, vállig érő víz minden oldalról átmos, és lágyan, óvatosan levisz a folyón, te pedig sarokkal a homokba támaszkodsz. Valami hasonlót tapasztalhattak Görögországban az ősi görögök. A fejemben mindenféle álmok, homályos ábrándok jártak, melyek távol álltak az engem körbevevő valós élettől. Ahelyett sokkal sokkal kedvesebb volt számomra a fény, a hő, a nedvesség és a színek elemeinek gazdag látványa. És természetesen a könyvek regényhőseinek „élettapasztalata”.

A nyári látványt télen a jég, a hideg, a fagy és a víz olvadásának látványa váltotta. A víz bolyhos hó formájában esett le, jéggé alakulva megkeményedett, mint a kő, elolvadt, patakokként folyt, aztán ismét megfagyott. A jég beborította az utakat, úgyhogy korcsolyázni lehetett rajtuk. A „hegyekről”, a Volga meredek partjairól pedig síeltünk.

Festőien befagyott a Volga. Először jégkorongok kezdtek úszni rajta. Ezek teljesen kerek, hatalmas tárgyakra emlékeztető jéglemezek, melyeket a szélén mintha csipke, finom fehér jégmorzsákból álló rojtok díszítenének, melyek a korongok egymáshoz ütközésétől keletkeztek. Amikor túl sok jégkorong lett, torlaszt képeztek, és attól gyarapodva beborították a folyó teljes felületét. Aztán mindez megfagyott, amikor pedig elkezdett olvadni, akkor a víz a felszínre tört, és nagy távolságokra ömlött. Amikor ismét

megfagyott, akkor tükörsima jég alakult ki. A nemezcsizmánkhoz kötözött korcsolyákkal igazi kinszenvedés volt korcsolyázni. De ha fújt a szél, akkor a kabátot szétnyitva mintha vitorlák alatt siklott volna a jégen az ember. Alkalmanként ezt is tettünk. Egyszer egy kis csoporttal így ereszkedtünk le a Volgán. Lent, a jég felszínét könnyű hóköd (поземочка) borította, térdig betakarva a lábunkat, és kívülről úgy tűnt, mintha a levegőben repülnénk. Így „repültünk” a városon kívülre, de nem akaródzott megállni. Aztán mégis megálltunk. A hóköd hirtelen leült, és megláttunk elöl, hozzánk egészen közel, egy nagy hasadékot. Ez lenyűgözőbb volt, mint a lövedékek szétcsavarása, még a gyermeki lelket is képes volt metafizikai élményben részesíteni.

A tavasz közeledtével a Volga jége kékes színűvé vált, felfúvódott, végül hangos reccsenéssel megkezdődött a jégzajlás. Hatalmas jégtáblák hömpölyögtek, egymásra csúsztak, összetörtek, felszántották a puha partot, szilárd jégbarikádokat hagyva rajta. Az utakon minden irányba patakok futottak, helyenként kis folyókat és tavakat képezve.

Az év ezen időszakának éppen Oroszország középső sávjában uralkodó hangulatát nagyszerűen fejezte ki Rachmanyinov a „Tavaszi vizek” c. románcában, melyet Tyutcsev zseniális versére szerzett:

A mezőkön még fehérlik a hó,
A vizek már tavaszt zúgnak.
Szaladnak és felébrednek az álmos partot,
Szaladnak és csillognak és hangoznak ...
Mindenfelé ezt hangozzák:
„Jön a tavasz! Jön a tavasz!
Mi vagyunk a tavasz ifjú hírnökei,
Előreküldött bennünket!”
Jön a tavasz! Jön a tavasz!
És csendes, meleg májusi napok
Pirospozsgás, fényes körtánca
Tolong vidáman mögötte.

*

13-14 éves koromtól kezdve elkezdett nőni a vágyam, hogy érdekes, okos emberekkel találkozzak, akiknek van mondanivalójuk mások számára. A szűk baráti körünkben barbárok voltunk, az intellektuális fejlődésünkben úgymond tiszta lapot képviseltünk. Így ezt a „tiszta lapot” az olvasás, és a mégoly ritka, de erős hatást gyakorló zenei élmények hatására az unalom és valami homályos vágyakozás ha nem is viharfelhői, de sötét gomolyfelhői kezdték betölteni. Egy homályos várakozás kezdett kialakulni, hogy valami csodának kell történnie fog történni velem, és annak gyökeresen meg kell változtatnia az életemet.

Itt is a véletlen (véletlen-e?) segített nekem – megismerkedtem „Szevka barátommal”. A teljes neve természetesen Vszevolod volt, de az akkori életünk egyszerűségében nem volt szokás egymást teljes néven hívni. Azért teszem itt ezt a megjegyzést, mivel „Szevka” a közegünkben egy különleges személy volt, és ezért legalábbis „Szevának” kellett volna hívniuk. Két évvel volt idősebb nálam. Akkor a háború miatt előfordult, hogy a nappali iskolát valaki 20 évesen fejezte be.

Szeva egy már kialakult ember benyomását keltette. (És mi mindannyian idősebbnek és komolyabbnak néztünk ki, mint a mai kortársak.) Kicsit magasabb volt nálam, erős testalkatú, kicsit hullámos barna hajboglyával (a férfiaknál akkor az volt a divat), a vakmerőségig bátor, de ami a

legfontosabb, volt benne valami különös, úgy mondanám, világiasság. Beszéltek, hogy van valami bűnügyi múltja, ami a rablásra mindig hajlamos Rzszev városában megkérdőjelezhetetlen tekintélyt biztosított számára. És a tekintély számomra védőpajzs lett. Volt, hogy amikor az utcán sétáltam, talákoztam egy csoport kortársammal, akik elkezdtek kötözködni, hogy verekedést provokáljanak, aztán hirtelen az egyikük ezt mondja: Menjünk, fiúk, ennek Szevka a barátja! És a találkozás számomra sikeresen ért véget.

Ellenállhatatlanul vonzott Szevához az a viselkedésmódja, ahogy tartotta magát és beszélt. Például az iskolánkba járt táncolni. Akkor az volt a szokás, hogy szombatnként valamelyik városi iskolában táncot szerveztek, melyekre más iskolákból is eljöhettek a felsős diákok. A mi iskolánkban egy nagy sportcsarnok volt, ezért volt hol táncolni. Szeva általában egy kísérővel jött, és csak ővele táncolt. Olyan öltöny volt rajta, amely tökéletesen rásimult tekintélyes alakjára. Távolról figyeltük őt, hogyan tudta a partnerét beszédével szabadon és bizonyára érdekesen lekötöni, ami közülünk sokak számára nehezen megoldható feladatnak bizonyult. A feladat pedig számunkra egyenesen életfeladat volt! A nemek viszonya akkoriban meglehetősen ártatlan volt. A lányokat többnyire szigorúan tartották, sokuk bemásolták kedvenc füzetükbe Csernisevszkij utasítását: „Inkább halj meg, de ne adj csókot szerelem nélkül” (később ezt kinevették, viccé alakították, de az 50-es években ez nem vicc volt), és a velük való kapcsolatban tudni kellett tartani magunkat, érdekes beszélgetést folytatni stb. Szevának remek viselkedésmódja volt, ezt távolról demonstrálta nekünk. És állandóan tartotta magát hozzájuk. Ha új emberekkel ismerkedett, jól tudta, kivel és hogyan kell keznet fogni, mit illik közben mondani, hogyan kell „őszinte” érdeklődést tanúsítani a beszélgetőpartner iránt, ő volt az, akit „világi” embernek neveznek, ami élesen kiemelte őt az akkori, meglehetősen szürke társadalmi élet és az akkori életfeltételek háttéréből. És ő mindezt nagy, „kétségtelen” meggyőződéssel tette. Azt lehetett róla mondani, hogy ez egy fiatalember, aki tudatosan egy meghatározott személyiségtypussá tette magát. Nem tudom, hogyan, kinek a hatása alatt alakította az életmódját egyfajta szereppé, egy számára érdekes szereppé. Ebben segített neki a veleszületett színészi képessége, és természetesen a regények, melyeket ő is, akárcsak én, nagyon szeretett olvasni, és melyekben, különösen a franciákban, nagyszerű példákat talált a követésre.

Bennem nem volt meg Szevának sem a szociális, sem a színészi képessége, de általában véve én is „szerepben” éltem, melyet teljes egészében a képzeletem szőtt. És csak arra vártam, hogy valami véletlen összhangba hozza az életemet ezzel. Szevával éreztük a lelkünk rokonságát, amely barátságunk alapjává is vált. Emellett még azt is el kell mondani, hogy azokban az években a forradalom előtti múlt emléke még sokkal erősebb volt, mint most, és sokak számára ez „fényes” emlék volt.

Szeva apja rejtély volt számomra. Állandóan melegítőben volt, ült az egyszobás házikójukban, egy kis nyikorgó vevőkészüléken állandóan valami külföldi „Hang” adót hallgatott, és hangosan szidta Sztálint, előttünk, Szeva fiatal vendégei füle hallatára. Nem tudom miért, de érdeklődéssel hallgattam. Már az az egy is tetszett, hogy az „igazság” kapcsán, ami akkor nem idézett elő kételyt a „nyilvánvalósága miatt”, létezhetett egy másik, azzal ellentétes vélemény.

De anyám megtudta a „találkozóinkat”, és természetesen megrémült. Hiszen tudta, hogy politikai okokból már egy 12 évest is le lehetett lőni, nem beszélve a 16 évesről! Kategorikusan megkövetelte, hogy szakítsam meg „Szevkával” a barátságot, de az ettől csak jobban megerősödött. A barátságnak ez az új, „politikai” tartalma, melyet én természetesen még nem tudtam teljesen megérteni, egy bizonyos módon megerősítette bennem azt, amit a „belső oszlop” élményének lehet nevezni. Ami Szeva apját illeti,

később megértettem, hogy egyike volt a sztálinizmus előtti időszak azon eszerjeinek, kadétjainak, stb., forradalmárjainak, akik túléltek a tisztogatást.

Ez volt az első politikával kapcsolatos tapasztalatom.

*

Gyermekkorom és korai ifjúságom másik jellemzője a futballhoz való teljesen negatív hozzáállásom volt. Egyszerűen utálatot idézett elő bennem. És ez így maradt egész életemre. Még a jazz is sértette a spontán kialakuló zenei ízlésemet. De hogyan lehet ez, ha az ember a „társadalmi viszonyok terméke”?

Az iskola iránti érdeklődésem nem tért vissza. Az országban pedig eközben nőtt az érdeklődés a felsőfokú műszaki képezésre, melyet az állami politika is támogatott. Sőt az iskolák munkájának sikerét azok száma alapján értékelték, akik felsőfokú oktatási intézménybe iratkoztak. Az egzakt tudományokban azonban nem voltam jó, a humán tudományok iránti érdeklődést azok között a szegény életfeltételek között nem volt honnan venni; és abban az időben azok nem voltak divatban. Mellesleg, azt gondolom, tehetségem sem volt hozzá. Ami megérintett, az a leningrádi tengerészeti szakiskola nyári szünetre ideutazó kadétjainak viselkedésmódja: „szabadnak” maradni, és az egyenruhájuk. El is döntöttem, hogy az iskola befejezése után oda jelentkezem. És amikor elkezdtem megvalósítani ezt a feladatot, a következő módon alakultak a dolgok. Ahogy utaztam a villamoson a szakiskolához, kérdeztem a kalauzt, hol kell leszállnom. Bosszúsán nézett rám, és így morgott: Szóval ezekhez a banditákhoz mész! – a következőnél! Jegyet sosem vesznek!

Ez a jellemzés csak felvidított. Hiszen mégiscsak orosz vagyok. Bementem a szakiskolába, és kerestem, hol vannak a jelentkezők. Mindannyian egy hatalmas, ágyakkal telerakott sportcsarnokban voltak. Ezekben az ágyakon ülve sokan koncentrálnak próbálták megszilárdítani az emlékezetükben az iskolai bölcsesség alapjait. A szakiskolában versengés volt.

Álltam egy darabig, járkáltam, körbenéztem, és hirtelen teljesen váratlanul, egy nem tudom honnan vett döntés tört elő bennem, hogy nem fogok ide beiratkozni. Elvettem az iratokat, és még ugyanazon a napon beadtam azokat a Műszaki Egyetemre. A versengés ott még nagyobb volt, mint a tengerészetin, nem szereztem meg a szükséges pontot, és teljes magasságában előttem állt a katonasághoz való behívás mumusa, amelytől pánikszerűen rettegtem.

Mielőtt hazamentem volna, meglátogattam egy barátomat, akivel a felvételi vizsgák idején kerültünk közelebb egymáshoz. Ő sem iratkozott be, hanem egy gyárban fogott munkához, egy kollégiumban kapott helyet és ami a legfontosabb – lehetőséget, hogy egy évvel elhalassza a hadseregbe való behívását, ami lehetőséget adott neki, hogy még egyszer felvételizzen az egyetemre. Ugyanezt tanácsolta nekem is, de valamiért elvettem. Ezt sem motiválta semmi.

Az este közeledtével a kollégium lakói összegyűltek és elmentek táncolni, de én nem akartam velük menni. Elnyújtóztam a barátom ágyán, és sötét élményeknek adtam át magam. És hirtelen a rádióban, amelyben folyamatosan és hangosan szólt valami, elkezdtek Grieg „Peer Gynt” c. zenedrámáját közvetíteni. A zene és a tartalom is teljesen magával ragadott. Ez volt az első, úgy mondanám, találkozásom a magasabb spirituális bölcsességgel. A találkozás azért volt különös, mert a bölcsesség teljesen az érzés hullámán lépett belém, és ugyanakkor tudással töltött el, melyet azonban konkrét fogalomba sűríteni nem voltam képes. Ahogy van „beszélő fény”, „beszélő színek”, úgy volt ez beszélő,

tudást hordozó érzés. A lét egyfajta „szilárdságának” megtapasztalását hozta, ami korábban ismeretlen volt számomra; ez teljesen új világ volt, melynek a létezését még csak nem is sejtettem. Éreztem, hogy valami magassal, valami lenyűgözően érdekessel érintkezem, hogy itt valami teljesen más élet kezdődik, és ez eloszlatja addigi életem ingatag bizonytalanságát.

Aznap este valóban elbúcsúztam a „ködös ifjúságomtól”. Egyfajta „életfilozófia” hatotta át az érzésvilágomat. Ezzel a filozófiával már magabiztosabban tudtam belépni az „igazán felnőtt emberek” közvetlenül felém közeledő világába, ahol a kapcsolatok felelősséget rónak az emberre, és ahol elkerülhetetlen, hogy kockázatot is kelljen vállalnia, de attól félnie nem szabad.

Szellemi Vezetőm így gyönyörűen és hatékonyan, egy pillanat alatt készített fel életem új szakaszára. Később ezt az élményt átfordítottam a Szellemtudomány nyelvére, és megértettem, hogy a Szellemi Vezető akkor azt mondta nekem: Te vagy Peer Gynt. Solveig a lelked magasabb része. De egyelőre gyengécske vagy, és sem a származásod, sem a kinézeted alapján nem felelsz meg neki. Menj a világba és válj személyiséggé. Ott mindenfélét tapasztalsz. Legyél óvatos. „Gombokká olvashatnak” vagy „kanalakká”. Legyél mindenre készen. Ne bukj el és térj vissza!

Végighallgatva a drámát, mintha jelentősen felnőtté váltam volna. Ami addig lírai volt a lelkemben, mintha etikussá is vált volna, a lelkem magasabb része pedig – ezt természetesen később tudtam meg – elragadtatással mondta minderre: Igen!

Azóta Grieg „Napfelkelte” és Muszorgszkij „Hajnal a Moszkva folyó felett” darabja számomra egyfajta kapukká váltak, melyek az európai Észak és a vele mély összhangban álló oroszországi közép elvarázsolt természetvilágának élményéhez vezetnek. És amikor végül el tudtam látogatni Norvégiába, akkor ezek az élményeim csodálatosan alá lettek támasztva.

Az évek során egyre inkább feltárult számomra annak az értelme, amit azon az estén tapasztaltam, és ösztönösen állandóan hatott, megerősítve bennem a lét értelmének érzését.

És ez a Szellemi Vezető még bizonyára ezt is mondta: Ó, Peer Gynt, a tengerészeti szakiskola nem az olyanok számára van, mint amilyen te vagy; olyat csinálnak ott belőled egy szempillantás alatt, hogy újra kell majd téged olvasztani!

*

A hadsereg mumusa nem bizonyult annyira szörnyűnek, mint amilyennek vártam. Sőt, egyáltalán nem volt szörnyű. Abban az időben még nem alakult ki benne az a rémálomszerű „vegzálás”, amely orkok gyűjtőhelyévé tette, és amely sok nemzedék pszichéjét elcsúfította. Abban az időben, a szörnyű háború befejezése után, amikor mindenki a következő előérzetében élt, a hadsereg rangját magasra tartották. A tisztek, akik a háború során visszakapták a cári „arany váll-lapjukat”, a beosztottaikat olyan szellemben nevelték, hogy számukra ők nemcsak parancsnokok, hanem „apák” is voltak. Természetesen gyakorlatoztattak bennünket, de vigyáztak is, hogy ne gyakorlatoztassanak túl. Azokat, akik azokban az években börtönben ültek, megfosztották attól a megtiszteltetéstől, hogy a hadseregben szolgáljanak.

Rögtön az elején a tengerészeti légierő ifjúsági repülési szakembereinek iskolájába kerültem, amely Bihov város régi kastélyában található, ugyanabban a moguljovi régióban, ahol Bobrujszk is. Ez a városka nagy történelmi nevezetesség. Kerenszkij oda hajtotta az általa letartóztatott azon orosz tábornokok

csoportját, akik később a fehér mozgalmat vezették: Alekszejev, Gyenyikin, Kornijilov stb. Ott ültek, majd később a Donhoz menekültek és elkezdtek a polgárháborút.

Bihovban élték át a legkeserűbb pillanatukat, ahogy a portugál és spanyol picadorok mondják, „az igazság pillanatát”. Egy időben, azon túl, hogy a katonai kötelességet, esküt betartották, még strict observance-t („szigorú engedelmességet”, az összeesküvés-elméletekben jártas olvasó tudja, mire utalok) is önkéntesen magukra vettek. Ez biztosította számukra a gyors előléptetést, de végül is ez átverésnek bizonyult. Kornijilov a saját letartóztatása előtt nem sokkal magát a cárt tartóztatta le Kerenszkij parancsára, és most annyira kétségbeesett volt, hogy csak a halálra vágyott, és azt meg is találta a „Jégmenet” idején. A sors ráadásul nem golyót küldött neki, hanem egy egész gránátot, amely megölte őt. Nem tünet-e ez? Alekszejev tábornok, aki a cár idején az egyszerű katona fiából az egész orosz hadsereg irányítójává vált, szintén csak a halálban látott önmaga számára kiutat.

Bihovba tehát, a szellemi aurájába a nagy orosz tragédia röge került. Ezt azért jegyzem meg, mivel a magasabb tudatomban a Bihovban való tartózkodás következtében ennek közvetlenebb részesévé váltam. Mint minden ember, én is mintegy két szinten éltem: a magasabbon, az érzékfelettin, és az alacsonyabb, mindennapi, hétköznapi szinten. Ezek a szintek aktív kölcsönhatásba léptek bennem, de ezt csak később, jóval később tudtam meg. Az Epi-méteuszom a szellemem „archívumába” helyezte azokat az érzékfeletti élményeket, amelyeken dolgozva később erős, és bizonyos „közvetlen” érdeklődés ébredt az említett háború, az említett mozgalom iránt, hogy megértem mély értelmét és Oroszország sorsára vonatkozó jelentőségét. Néha úgy éreztem magam, mint ahogy az egyik dalban éneklük, „mintha velük együtt állnék a tűzvonalon”.

A katonai szolgálat a belső fejlődésben szünetet idézett elő, és külsőleg alakított aktívan. Megtanultam korán kelni, egy perc alatt felöltözni, jeges vízzel mosakodni, öt kilométeres meneteléseket tenni a frissen hullott hóval borított jeges utakon. Egészen odáig jutottam, hogy reggelente saját akaratból kiugrottam az udvarra, és hóval megtöröltem magam. De amikor a szolgálat ideje a végéhez közeledett, egyre gyakrabban kezdett a lelkemben ez a kérdés hangzani: de mit csináljak azután, hogy leszerelnék? Akkoriban Rigában szolgáltam, és ez segített nekem megérteni, hogy természetemnél fogva eléggé szociális lény vagyok, hogy ellenállhatatlanul magukhoz vonzanak „a nagyváros fényei”. Ezt egyetlen módon tudtam elérni: ha felsőoktatásba iratkozom, és ráadásul olyan ösztöndíjjal, amelyből legalább valahogy meg lehet élni, hiszen édesanyám nem tudott engem eltartani. Így az iskolai tankönyvekhez fordultam. Gyakran, amikor felszabadultam az éjszakai szolgálattól (az őrszolgálatban, ahová végül vezetett a sorsom), nem feküdtem le, hogy két órát aludjak, hanem trigonometriával, nyelvtannal, fizikával foglalkoztam.

Úgy döntöttem, hogy a Moszkvai Bányászati Egyetemre iratkozom, és, habár nehézséggel, de beiratkoztam. Az egyetemi tanulás, a nagy városban való mozgás szabadsága a katonaság három éves zárkája után kezdetben erősen felvidített. Hirtelen felébredt bennem a matematika megértése. Csodálkozva vettem észre, milyen könnyen kezdte magát megadni nekem. A beszámoló munkák során, amikor az évfolyamtársaim segítségért fordultak hozzám, akkor az enyémen kívül még másnak is el tudtam készíteni egy-két munkát. De már az első tanév végére szomorkodni kezdtem. Félelmetesen erősödni kezdtek bennem ezek a kérdések: tulajdonképpen miért kell ez az egész tanulás, szakma? És általában – mi az élet értelme? Mi a célja, és van-e neki egyáltalán?

Az ilyen kérdésekből kiinduló veszély túlságosan valós volt, és úgy döntöttem, hogy hirtelen változtatok a helyzeten: kivettem egy év tanulási szünetet, és elutaztam Donbasszba, ahol az egyik nagynéném élt a férjével. Ott az egyik legnehezebb munkára vállalkoztam a bányában. Ez annyira nehéz volt, hogy eleinte, amikor a műszakváltás után lefeküdtem az ágyra, kész voltam sírni az izmaimban érzett elviselhetetlen fájdalomtól. Később soha többé nem tapasztaltam ilyen izomtúlterhelésből eredő fájdalmat.

A munka elterelte a figyelmemet a veszélyes elmélgedésekről, de nem hosszú időre. A kérdések nőttek és előtörttek: miért szenvedünk? miért van az, hogy törekszünk valamire, ha végül úgylis meghalunk, és ahogy Lev Tolsztoj egyik hőse mondja, csak „fű nő rajta”?

A belső hang így válaszolt.

– Ezt megszokásból tesszük.

– Vagyis ostobaságból? – kérdeztem.

– Igen.

– És ha ezt megértettem, mit tegyek?

Erre egy meglehetősen cikornyás válasz érkezett:

– Hallgass bele Hermann áriájába Csajkovszkij Pikk dáma c. művéből – talán nem ez az élet programja?

– Igen, „az élet játék, a jó és a gonosz – csupán álmok”. És milyen erősen mondja! Milyen szépen! Akkor mit is tegyek?

A válasz Szergej Jeszenyintől jött, amit Szeva még Rzszevben adott nekem olvasni: „És akkor a pohár fölé hajoltam, hogy ne álmodozzam semmiről ...” Stb.

A bányászati egyetemen nem volt nehéz ezt tenni. A bányászok általában kiemelkednek az erős italozásukkal. Erre gyakran a rendkívül nehéz és egészségre veszélyes munkakörülmények készítetik őket. Egy jó pohár vodka a kimerítő munka után segít kiűzni a tüdőből az ott felgyülemlt port – a szénport, vagy ami még rosszabb, szilikátport.

A bányászati egyetem hallgatói körében hősies dolognak számított, ha valaki sokat ivott anélkül, hogy elveszítette volna önmagát. Volt egy baráti körünk, melyben meglehetősen gyakran hangzott el orosz fordításban a középkori diákok következtetése: Ergo, bibamus! (Vagyis, igyunk!). Még ezt az éneket is énekeltük:

Kolumbusz felfedezte Amerikát,
A számunkra teljesen idegen országot,
Ostoba! Inkább egy söröző.
nyitott volna nálunk az utcán.
Öntsél diák a diáklánynak,
A diáklány is bort iszik,
Bor! bor, bor, bor –
Ez adatott az örömünkre.

Engem pedig még prédikációra is készítetett. Azt kezdtem mondani az ivócimboráimnak, hogy egyáltalán nem értem azokat, akik egy ivászat után büntudatot éreznek az „elkövetett miatt”, sajnálkoznak efölött, és megígérik maguknak, hogy ezt többé nem ismétlik meg. Micsoda ostobaság! Örvendve kell inni, hiszen a bor az egyedüli eszköz, amely megszünteti az élet unalmát. Valóban embernek kezdted érezni magad, valami eszedbe jut, tudsz valamiről beszélni. Az egészség pedig – minek erre gondolni? Hogy előbb vagy utóbb halunk meg – ugyan mi a különbség? Hiszen úgylis meghalunk! Így inni fogunk és örvendezni.

A társaim hallgattak engem és búsan hallgattak. Nem értettek velem egyet. Erős bányászcsaládokból származtak, biztos, természetes életösztönrel rendelkeztek. Ennek köszönhetően sohasem ébredt bennük kétség az élet értelmével kapcsolatban. Az élet számukra egyszerűen axióma volt. Nekem pedig valamiért nem volt ilyen ösztönöm.

S miután egy bizonyos mennyiségű tüzesítőt elfogyasztottam, felébredt bennem a vágy, hogy filozofáljak, mégpedig a szó tulajdonképpeni értelmében. Elkezdtem a filozófia nyelvén beszélni, különféle következtetéseket levonva. A barátaim egyszerűen nem értettek meg engem, és másnap megkérdezték, honnan vettem ezeket. És magam sem tudtam, miféle jelenség ez. (Valami szektás mondhatná, hogy bibliai értelemben „nyelveken beszéltem”). Most már elmondhatom, hogy a nappali tudatom gyengülése mértékében működésbe lépett valami akkor, amit a múltból hoztam. Ez lappangott bennem, felébresztve az „örök kérdéseket”, melankóliába taszítva, de nem volt lehetősége a nappali tudatba lépnie. Ez a bennem születő Én volt.

De az „erős” ifjaknak sem volt minden sikeres. Egy napon a mindannyiunk által őszintén tisztelt ilyen „erős bányászcsaládból” való végzős, akit mindannyian őszintén szerettünk, végzett magával. Utána sokáig értetlenül járkáltunk és kérdeztük:

– De miért? De miért? És közben semmit sem mondott nekünk!

A helyzet pedig az volt, hogy a magasabb ember benne is felébredt, de az alacsonyabb egyáltalán nem állt erre készen. Az élet veszélyes folyamat.

Csak egyetlen hasonló gondolkodású társam volt. Ő már megjárta a hadsereget, mint én is, de Németországban szolgált. Jellegében, sőt külsőleg is Lermontovra hasonlított. Néha, az esti italozások után, reggel nem mentünk az előadásokra, hanem a hasunkon feküdtünk keresztben a krémszínű takaróval fedett ágyunkon, orrunkat a fal és az ágy háttámlája által képzett sarokba dugtuk, és hangosan panaszkodni kezdtünk a sorsra és az életre, és vádoltuk őket, amiért fekete testben, áthatolhatatlan szegénységben és szürkeségben tartanak bennünket, semmilyen örömet sem hoznak nekünk, sötétek és érthetetlenek. Ezt mondtuk: Na, majd mérnökökké válunk, egy távoli kőbányába helyeznek bennünket, ahol kavicsot bányásznak, ott el is fogunk pusztulni! Valójában nem volt annyira reménytelen a helyzetünk, mint ahogyan az nekünk tűnt. Aki akart, az áttörhetett, csak az volt a kérdés, hová és miért törjön át.

Az életemnek abban a szakaszában természetesen más is volt. Az italozások már csak azért sem lehettek túl gyakoriak, mivel mindannyian szegények voltunk. A korábbiaknak megfelelően törekedtem érdekes embereket találni, hiszen az évfolyamtársaimmal általában nem volt miről beszélgetnünk. És találtam is ilyen embereket. Több diákkal is összebarátkoztam, az egyikük a műszaki egyetemi tanulmányával párhuzamosan zongoraművészi karrier reményét dédelgette; a másik (nevezzük

Szláviknak) habár nem mélyen – hogyan is lehetett volna elmélyülni abban az életkorunkban és azok között a feltételek között – de a legkülönfélébb ismeretek birtokában volt, még az akkor csak kezdődő népszerűséggel rendelkező paranormális jelenségek iránt is érdeklődött. Épp ez utóbbi körülmény volt az, amely különösen erősen vonzott hozzá.

Szláviknak még egy érdekes képessége volt: be tudott jutni a szovjet elit zárt klubjaiba – az írók házába, az újságírók házába stb. Volt, hogy odalépett az „árgushoz” – a „nénihez”, aki éberem őrizte a bejáratot minden „idegen”, kívülálló elől, beszélt vele valamiről, hivatkozott valakire, megmondta valakinek a nevét, aztán a kezével intett nekünk – és mindannyian beléptünk a „szentélybe”. Aztán ha már bejutottál, csinálj ott, amit akarsz. Be lehetett menni az étterembe, ha volt pénzed, a bárba és ott koktélt inni. Az árak egészen mérsékeltek voltak. De látogatni lehetett pl. a „kelet-szibériai fiatal költők szemináriumát”, és meghallgatni egy előadást a költészet technikájáról stb. Koncertre is el lehetett menni. Nagyon érdekes volt megfigyelni a közönséget – a szovjet humán elitet, a „tiszteletre méltókat” a tiszteletre méltóság hízelgő trónkövetelőivel körülvéve, és másokat. Nyugodtan viselkedtek, biztosak voltak benne, hogy csak a „sajátjaik” között vannak.

Emlékszem, egyszer Szlávik elvezetett minket egy „kapusztnyikra”* a szovjet kultúra dolgozóinak házába. Amit ott hallottam, lenyűgözött. Mindaz, ami a színpadról elhangzott, szokatlanul szellemes volt, a tartalma alapján pedig, ahogyan ezt akkor mondták, „masszív szovjetellenes”. Annyira nevettem, hogy a fejemet bevertem az előttem lévő szék támlájába. De kiderült, hogy a viselkedésem égbekiáltóan illetlen volt. Azon a koncerten visszafogottnak, összeszedettnak kellett volna lennem, nevetni csak mértékkel kellett volna, de ami a legfontosabb – meg kellett volna értenem, miféle „kapusztnyik” volt ez, hogy ez – ahogy később megértettem – egyike volt azoknak a rendezvényeknek, melyek segítségével már a 60-as években előkészítették a peresztrojkat.

*[kapusztnyik = káposzta-fesztivál, orosz tradicionális ünnep a káposzta betakarítását és feldolgozását követően. Humoros darabokat adnak elő. ford. megj.]

Az egyik esti összejövetelünkön Szlávik azt javasolta, hogy mindenki írja fel egy lapra, mi az, amit a legjobban akar az életben, ő pedig borítékba zárja ezeket, tíz évig őrzi, aztán összehív bennünket, elolvassuk, és megtudjuk, milyenek voltunk tíz évvel ezelőtt. Az ötlet mindenkinek nagyon megtetszett. Én a saját lapomra azt írtam, hogy a világon mindennél jobban szeretném tudni az élet értelmét, célját és rendeltetését; eközben megelégszem a válasszal még akkor is, ha csak az én számomra bizonyul meggyőzőnek. És később az történt, hogy nem sokkal a boríték lezárása után a kezembe került Rudolf Steiner első könyve. Szlávik segített nekem megszerezni. Később, amikor az Antropozófia már az életem fő tartalmává vált, Szlávikkal a metrón találkozáskor elkezdtem neki forrón hálálkodni azért az első segítségért, de nem fogadta el a hálámat, sőt ingerülten azt mondta:

– Értem én, hogy a rejtélyes, a misztikus érdeklődést kelt, de nem annyira, hogy az ember így átadja magát ennek!

Csak évtizedekkel a leírt események után értettem meg, hogy Szlávik, még egyetemistaként, kapcsolatban állt a szovjet „árnyéktestvérek” valamelyikével, és engem is oda akart vonzani. Egyszer egyfajta „háztűznézőt” is szerveztek számomra. De csütörtököt mondtam. Hirtelen kijelentettem, hogy Lomonoszov volt a jambus megteremtője az orosz költészetben (ez pedig valóban így van). Az „ellenőrző személy” értetlenül és szkeptikusan nézett Szlávikra, aki összezsugorodott, és ezután sokáig haragudott rám, én pedig nem tudtam megérteni – miért? Élő „Simplizissimus” voltam.

Rudolf Steiner első könyvének elolvasása után egy új valóság töltötte be az életemet. Mintha egy magasabb lény lépett volna párbeszédbe velem. Ezt kérdezte tőlem:

– Kérdéseid voltak a világ nagy titkairól, itt van rájuk a válasz, kielégít-e téged?

Némi szünet után válaszoltam:

– Hm, igen.

– Vagyis valami még érthetetlen számodra? – folytatta a lény, – itt vannak még válaszok. Milyen kérdés lesz még?

– Íme a válaszok. Tovább?

– Íme még a válaszok.

A válaszok végtelen sorban jöttek elém, több volt belőlük, mint ahány kérdésem volt.

– Nos, miért hallgattál el, „fausti lélek” – kérdezett engem ironikusan az új valóság. – Kérdezz, kérdezz!

De már nem tudtam kérdezni. Annyi minden tárult elém a megismerésben és olyan meggyőzően, hogy „kapituláltam” ez előtt a valóság előtt. Egyre érthetőbbé vált, mennyire csíráállapotban van az emberi lényem ahhoz képest, amilyen a valós érzéki-érzékfeletti világ. És azt is megértettem, hogy kapcsolatba lépve ezzel a valósággal, kevés valamit megismerni, de valamit meg is kell benne *valósítani*.

Mint minden kezdő antropozófusban, bennem is egy szenvedélyes vágy keletkezett, hogy a bölcsesség engem lenyűgöző kincseit valahogy az emlékezetemben tartsam és valamiféle egységbe foglaljam. A tudás megnyíló horizontjain egyszerűen el lehetett veszni. Elkezdtem összeállítani a Szellemtudomány enciklopédiáját, amely számomra és mások számára lehetővé tette, hogy szabadon tájékozódjon az Antropozófia tartalmában. Egy hatalmas kétkötetes mű keletkezett. A 90-es években sikerült kiadni; nagyon gyorsan elfogyott, és a mai napig növekvő népszerűséggel használják. 2017-ben ennek az enciklopédiának egy átdolgozott és jelentősen kibővített kiadását készítettem el. Összességében 25 év ment el erre a munkára. Segítségével nekem (másoknak nem tudom, hogyan) sikerült, képen kifejezve, egyfajta „kifutópályát” építenem, melytől az antropozófiai munkám egy bizonyos szakaszán el lehetett rugaszkodni, és megtenni a nem reflektáló, hanem szemlélődő gondolkodás első bátorisan repüléseit az „égbe”. Ebben az eredményben a legfontosabb annak a megértése volt, hogy az Antropozófia elsajátításához szükséges megérteni a *módszertanát*, és erre koncentráltam sok éven át.

De a „kifutópálya” tovább is játszotta a szerepét. Ahhoz, hogy az ember a repülés állapotába jusson, egy meghatározott úgymond nekifutási sebességet kellett elérni, ehhez pedig az Antropozófia teljes tartalmának a tanulmányozását kellett állandó és megfeszített folyamatban végezni. Éppen ez vált életem fő törekvésévé.

Családom, gyermekem volt, kenyeret kellett keresnem. És felmerült a probléma: honnan vegyek elegendő időt az Antropozófiával való foglalkozásra? Törekedtem a munkám optimalizálására, sőt az úgynevezett munkaidő-fényképezést is bevezettem. Ennek segítségével kiderül, mennyi tiszta időt

dolgozunk, és mennyi időt feccsérünk a különböző köztes tevékenységekre: ételkészítésre, cigarettázásra, stb.

Az életfeladataim teljesítésének optimalizálása során figyelmesen tanulmányoztam az életem külső feltételeit, hogy hatékonyabban használjam azokat. Például, amikor a munkából hazafelé utaztam az autóbuszon, melyen úgy zsúfolódtunk, mint heringek a hordóban, megtanultam az ablakon át a különböző jelekből megtudni, hogy a nekem szükséges áruk megtalálhatók-e abban az üzletben, amely mellett az autóbusz megállója volt, vagy sem, mert ez utóbbi azt jelenti, hogy felesleges leszállásra pazarolni az időt, és a következő megállóig kell utazni.

De az idő így sem volt elegendő. Akkor megtudtam, hogy az egyetemi tudományos kutatóintézetekben létezik az ún. „akadémiai” munkahelyi jelenléti rendszer. Ez a rendszer csak rövid időre kötötte a munkahelyhez a dolgozókat, a fennmaradó időben, ahogyan akkor mondták, „carte blanche” [szabad kezett] kaptak, maguk határozták meg, hol és mit csinálnak. És az volt az álmom, hogy ilyen munkahelyhez jussak.

Abban az időben már eljöttem a bányaipartól, és szociológussá képeztem át magam. Ezt az új állami politika segítette megtennem. A Nyugat hatására megérthették, hogy a régi, „házilagos” ideológia-rendszer nem működik tovább szociológia nélkül. De speciálisan képzett szociológusok még nem voltak, és különböző szakmákból kezdték őket toborozni: történészekből, a „tudományos kommunizmus” oktatóiból, stb. Az ipari szociológia számára különböző mérnöki szakemberekre volt szükség.

Szerencsém volt, végül is kaptam egy ilyen helyet, és jó tíz évet dolgoztam benne, s ez gazdagon biztosított számomra szabad időt. A helyzet azt volt, hogy ez mégiscsak szovjet szociológia volt, és a szociológiai kísérlet eredménye mindig előre ismert volt benne. Nekem viszont segített ebben a munkában az Antropozófia. Úgymond szélesre szántotta a szociális, a politikai és más világnézetek horizontjait is, és ettől a mindennapi szociológiai munka úgymond alsóbb osztályos házi feladattá vált.

Nem mondom, hogy azzal, ahogy ezt a munkát – ahogy mondják – „ímmel-ámmal” [szó szerint leengedett ruhaujjal] végeztem, szociálisan viselkedtem volna. De nem szabad elfelejteni, hogy ez a bolsevista ideológia szférája volt, az ideológia pedig szellemi méreg. Engem az akkori munkában csak az időnyereség érdekelt, amely lehetővé tette számomra – és ebben nem kételkedtem – hogy teljesítsem a valódi szociális kötelességemet. A disszertációmon való munkában törekedtem legalább bizonyos utalásokat tenni a társadalmi hármastagozódásra, de a tudományos témavezetőm azonnal mindet felismerte és könyörtelenül kihúzta.

*

Az Antropozófiával való foglalkozásom egyre rendszerezettebbé és intenzívebbé kezdett válni. Emlékezve, hogy milyen pszichológiai és élet-gödörből húzott ki az Antropozófia, nem engedtem meg magamnak, hogy fél munkát végezzek, ha már egyszer megtaláltam. Beteljesületlennek látszó reményeim megvalósultak. Minden értelemmel, a leggazdagabb tartalommal telt meg. És csak az maradt, hogy teljesen ennek az új életnek átadjam magamat, s ezt meg is tettem.

Emlékszem, 1967-ben, amikor november 7-én a „nagy októberi” stb. győzelmének 50. évfordulóját ünnepe volt, megkérdeztem magamtól, meddig fog húzódni ez a gyalázat? Hány évfordulót fog még ünnepelni? és mit lehet ezzel szembeállítani? A válasz azonnal jött: antropozófiái munkát kell vele

szembeállítani. És azóta számítom az éveket, amikor az életem és az Antropozófia egységgé vált számomra.

Akkoriban kezdett szélesedni a disszidensek, a rendszer elleni harcosok mozgalma. Én tisztelettel viszonyultam hozzájuk, de azt tartottam, hogy ennek csak azok számára van értelme, akik még semmilyen bizalmat nem szereztek a lét érzékfeletti erőinek irányában. Nekem pedig ez megvolt. És ez szintén nem engedte meg, hogy könnyelműen viszonyuljak az Antropozófiához. Ugyanakkor egyre nehezebbé vált magányosan foglalkozni a megismerésével. Nőtt a természetes szükségszerűség a hasonlóan gondolkodó emberekre.

Közülük az első Mischa Tepper volt. Egy nagy dolgot megvalósítását terveztük: antropozófiai könyvtár összegyűjtését. Ehhez olyan embereket kellett keresni, akiknek megvoltak Rudolf Steiner lefordított művei. És ez zökkenőmentesen ment. Moszkvában egy sor idős antropozófussal ismerkedtünk meg, akiknél – a bolsevik terror ellenére – megmaradtak Rudolf Steiner előadásainak gépírásos, de néha egyszerű kézírásos másolatai; aztán más városokból is jelentek meg barátok. Mikrofilmezéshez való felszerelést szereztünk. Ebben még a katonai szakmám is segített, melynek megfelelően a hadseregben fényképészettel, légi fényképes felderítés anyagainak feldolgozásával foglalkoztam.

Fokozatosan, mondhatnám magától alakult Moszkvában egy antropozófiai csoport. Elkezdte ezt látogatni egy idős antropozófus hölgy. Ő már fiatalok óta antropozófus volt, még Andrej Bélij előadásait is hallgatta, és mesélt nekem róluk. Dora Dmitrijevna Mazel volt a neve. A férje festő volt, Párizsban tanult az impresszionistáknál. A Tretyakov Galéria raktáraiban kell lenniük a képeinek.

Ő volt az, aki segített nekem helyet találni a szociológiai központban, ahol akadémiai munkarend volt. Nagyon érdekes asszony volt, aki született életbölcseccsel rendelkezett. Ez segített neki, hogy gyorsan és sikeresen megszüntesse az emberek közötti pszichológiai feszültségeket, melyek gyakran és elkerülhetetlenül előjönnek azok között, akik közös antropozófiai munkába kezdenek, és nem tudják, hogy ehhez meghatározott ezoterikus „biztonsági technikát” kell követni. Dora Dmitrijevna nem adott lehetőséget ezeknek a problémáknak „teret nyerni”, és így gyorsan elhalványultak és feledésbe merültek. Emlékszem, egyszer „fiatalságomnál fogva” egyfajta „ezoterikus elemet” vittem be a munkánkba. Az egyik csoporttalálkozáson Dora Dmitrijevna ezt valahogy kézzel jelezte, ami számomra mind nevetséges, mind szégyenteljes is volt. Az „újítást” természetesen rögtön megszüntettem, és hamar feledésbe merült. Másként ez a vélemények szétválásához, sőt még az irányok szétválásához is vezethetett volna! És Isten tudja, mi lehetett volna ebből.

*

Moszkvában kezdő antropozófusokkal dolgozva állandóan azokra gondoltam, akik Nyugaton, úgymond az „eredeti helyen” éltek. Nagyon szerettem volna találkozni velük. És ebben a tallinni nagyon jó, akkor megismert antropozófiai barátok segítettek nekem. Egy antropozófiai csoport működött ott, úgy tűnik, megszakítatlanul, még a háború előtti idők óta. Zinaida Andrejevna Szepp töltött be abban vezető szerepet. A férje egykor a finn Antropozófiai Társaság elnöke volt, amelynek különösen szoros kapcsolatai voltak Tallinn-nal. Az életéről részleteket nem tudtam. A szovjet besúgótevékenység körülményei között ezekről nem volt szokás kérdezősködni.

Zinaida Andrejevna nővére Nyugat-Németországban élt, rajta keresztül lett szervezték meg találkozásomat a dornachi vendégekkel. A Vörös téren találkoztunk, a Boldog Vazul-székesegyház közelében, 1969 őszén, Karácsonyra pedig Annie Jahn, aki két antropozófussal már ősszel itt volt, ismét Moszkvában volt, és megszervezte velünk az antropozófusok körében kedvelt „Karácsonyi munkát”. Akkor láttunk először egy erre az alkalomra (a bolygók jeleivel, 12 igazi gyertyával) feldíszített karácsonyfát, és tizenkét estén át gyűltünk köré, olvastuk Rudolf Steiner előadásait, meditációit, és beszélgettünk.

Ez Marija Alexandrovna Szkrjabina lakásában történt. Akkor sikerült neki végül vízumot kapnia és elutaznia a nővéréhez Párizsba, de onnan hamarosan Dornachba költözött, és amikor megtudta, hogy Annie Jahn Moszkvába utazik, átadta neki a lakása kulcsait, és megengedte, hogy abban dolgozzunk.

A találkozásunkról értesítettem Zviad Gamszahurdiát is, akivel akkor már jól ismertük egymást. Moszkvába utazott és néhány estén át velünk dolgozott, majd javasolta, hogy a következő nyáron gyűljünk össze Picundában. ahol az apjának volt egy dácsája [nyaralója]. És ez a találkozó létrejött. Mondhatjuk, hogy ez volt az első antropozófiai nemzetközi konferencia azt követően, hogy 1924-ben az Antropozófiai Társaság (továbbiakban AT) Oroszországban megszakította a munkáját. Euritmia-órákat adtak nekünk, amivel először találkoztunk. Zviad mesélt nekünk a kolxhiszi misztériumokkal kapcsolatos kutatásairól, grúz barátaink nemzeti táncokat mutattak. Mindez természetesen minimális léptékben zajlott, de a szellem, ahogy tudjuk, képes potenciálódni, és később erről könnyű volt meggyőződni.

A munkánk Moszkvában azután, hogy kiépítettük a kapcsolatot Nyugattal, viharosan nőni kezdett. Kialakult egy stabil, rendszeresen dolgozó antropozófus csoport. Minden héten összegyűltünk, és az évenkénti karácsonyi munka egy jó hagyományunkká vált. Hangosan olvastuk Rudolf Steiner előadásait, megvitattuk, beszélgetéseket folytattunk más témákról is, gyakran azoknak a napoknak a politikájáról. Meséltem valamit a történelmi szimptomatológiáról, melyet az előadásokban akkor fokozottan tanulmányoztam, és melynek titkai folyton megráztak.

A picundai találkozó vendégeinek csoportja (középen Annie Jahn, balról a második Merab Kosztava)
[köztük pedig a Szerző]

Egyre több vendég kezdett Nyugatról érkezni hozzánk. Ők vezették be a munkánkba azokat a művészeteket, melyeket vagy Rudolf Steiner szellemi impulzusai újítottak meg, vagy ő maga hozott létre. Ezek a következők voltak: a mozgásművészet – euritmia, a beszédképzés művészete – a recitáció, a

festészet, a szobrászat. Eva-Maria Garbe szobrász, aki sokáig Ratnowsky dornachi iskolájában tanult, hűséges barátunk és tanárunk lett. Hosszú évek során évente néhányszor elutazott hozzánk Moszkvába, és gyakorlati kurzus keretében az első Goetheanum oszlopfőinek modellezését tanította nekünk. Mind művészeti, mind ezoterikus értelemben kimeríthetetlennek tűntek magyarázatai annak minden egyes síkjáról, ívéről. Mi pedig megpróbáltuk az általunk készített vázakon az eredeti oszlopfők 1:20 arányú másolatait agyagból elkészíteni. Ennek a munkának a számunkra való jelentőségét lehetetlen túlértékelni. Ebben nemcsak az eszemmel, hanem tapintással, az ujjaimmal is átéltem a héttágú metamorfózis elvét, ennek a metamorfózisnak a héttágú misztériumát. Éppen ez a munka képezte a módszertani tanulmányaim és kutatási kísérleteim alapját.

Hogy ne maradjunk le semmiről, részekre osztottak bennünket. A vendégek pedig folyamatosan új kezdeményeket hoztak nekünk: megtanították, hogy hogyan kell bábokat készíteni a gyermekeknek a pedagógia új elvei szerint, hogyan kell megtanulni a ritmikus masszázst stb. A Keresztény Közösség papja, Dieter Hornemann, jó barátunkká vált, és megkeresztelt néhány gyermeket annak a közösségnek a szertartása szerint, amely az első keresztények keresztelési rítusának az újjászületése.

Az első Goetheanum oszlopfőinek formázási órái Eva-Maria Garbe-val

A Keresztény Közösség stuttgarti szellemi szemináriumának vezetője, dr. Friedrich Benesch Moszkvában. Kiemelkedő goetheánista volt; fő témája a természet krisztológiája. Jobbról a harmadik:

Pjotr Sztárcsik, róla ld. 7. fejezet. Balról a harmadik: Irene Fischer-Rhode (számunkra, moszkvai barátok számára Irina Fjodorovna), családjában semmilyen orosz gyökér sem volt, mégis akcentus nélkül beszélt oroszul, és Oroszország jövőbeli szellemi küldetésének eszméjével élt.

Dieter Hornemann a jobb szélén (mellette Pjotr Sztárcsik, róla l. 7. fejezet), moszkvai antropozófusok csoportjával, 1977-ben

Saját kezdeményezéseink is voltak. Vettük a bátorságot a moszkvai lakás körülményei között, hogy Rudolf Steiner misztériumdrámáját színre állítsuk. A 18 m²-es szobában megvalósítottuk ezt a feladatot, aztán pedig a második drámát is színre állítottuk.

Jelenet Rudolf Steiner „A lélek megpróbáltatása” c. misztériumdrámájából.
Lucifer és Ahrimán – Lida és Szása Gyemidov, a szerzetes: Ira Szirkova.

De 1983-ban ez az egész munkánk hirtelen leállt. Kénytelen voltam otthagyni a csoportot – erre engem lényegében felkértek (ezzel kapcsolatban később különböző vélemények hangzottak el, egészen odáig, hogy otthagytam a csoportot és ezzel cserben hagytam azt; ezekkel csak akkor lenne értelme számolni, ha a később a moszkvai AT-ban tomboló hatalmi harc szempontjából beszélnénk róla), a csoport pedig, ezután még egy évig létezett, s utána szétesett.*)

*) A szakítást követő KGB-s kihallgatásnál a nyomozó ezt kérdezte tőlem: Mi ez, ravaszság? Látszólag szétestek, hogy a tevékenységüket kiszélesítsék? Azt akaródtam mondani neki: Nem, nem ravaszság, Belzebub szolgálója, hanem az ostobaságunk.

Valahogy mindannyian letértünk az fő útról, és azon gyakran teljesen véletlenszerű emberek kóboroltak. Eljutottak egészen 1991-ig, és akkor megalapították az Általános Antropozófiai Társaság (ÁAT) orosz tagozatát, amely létezésének legelejétől kezdve nem bizonyult életképesnek.

Egy ideig mély kétségbeesésben voltam, de aztán egy új csoport alakult ki körülöttem. Jól dolgoztunk az egész 80-as években. Ekkor az euritmia-foglalkozások domináltak, melyeket professzionális euritmisták vezettek, akik Dornachból érkeztek hozzánk, mint Eva-Maria Garbe, évente néhányszor.

Ez alkalommal a 18 m²-es szobában 15 ember dolgozott. Kis csoportokban foglalkoztunk az euritmiával minden nap a hét folyamán, szombatoként pedig egy közös koncert-számadást szerveztünk, melyen minden csoport bemutatta az általa elért eredményeket. Tanáraink felhívták a figyelmünket arra, hogy ilyen tömegben (és még vendégek is voltak) mindig friss maradt a levegő a szobában. Ez biztos jele annak, hogy az euritmiát szellemileg helyesen végeztük. Ilyen módon néha megmutatkozott a szellem valósága.

*

A csoport akkori szétesésének okait mérlegelve, találtam néhányat. Az első és természetes ok abban állt, hogy a közös antropozófiai munka felerősíti a résztvevők karmájának teljesítését, mind a személyesét, mind a csoport-karmát, ami néha nehéz próbatételeket készít számukra. És hatott még egyfajta törvény is, melynek megfelelően az antropozófiai kezdeményezés létrejöttkor Ahrimán rögtön feladatul tűzi ki magának, hogy megsemmisítse azt. Mindig így történik, ha az ember még csak hozzáfogott az Antropozófiával való foglalkozáshoz, Ahrimán pedig már látja ezt, és fokozza támadásait ellene, az illető pedig ezt észre sem veszi. Egy szóval az antropozófiai munkát mindig egy speciális, ezotériai „biztonságtechnikának” kell kísérnie. Rudolf Steiner sokszor beszél erről, én rendszeresen rámutattam erre a csoportban, mindenki egyetértőleg bólogatott a fejével, de azon nyomban elfeledkezett róla. Az ahrimáni szellemek pedig eközben mindenkiben alaposan hatottak a hiányosságaikra, és arra ösztönözték őket, hogy a felelősséget ezért a hibákért másokra hárítsák. Az emberekben elkezdett uralkodni az, amit Nietzsche így nevezett: „emberi, túlzottan emberi”.

Magamról még el tudom mondani, hogy az életben mindig hiányosságom volt a szociális viszonyok művészetének, a hét, új összetételű „gyönyörű művészet” legnehezebbikének elsajátításában. Ami számomra gyakran magától értetődőnek bizonyult, a többiek számára nem volt az, és én ezt nem láttam. A barátokkal való viszonyom gyakran ugyanolyan egyszerű és közvetlen volt, mint gyermekkoromban, az utcai haverok társaságában.

A szétforgácsolódásunkban lényeges szerepet játszottak néhányan azok közül, akik Nyugatról érkeztek hozzánk. Megkérdőjelezhetetlenül egyesek oldalára álltak, másoknak pedig ellenségeivé váltak. De erről később beszélünk.

*

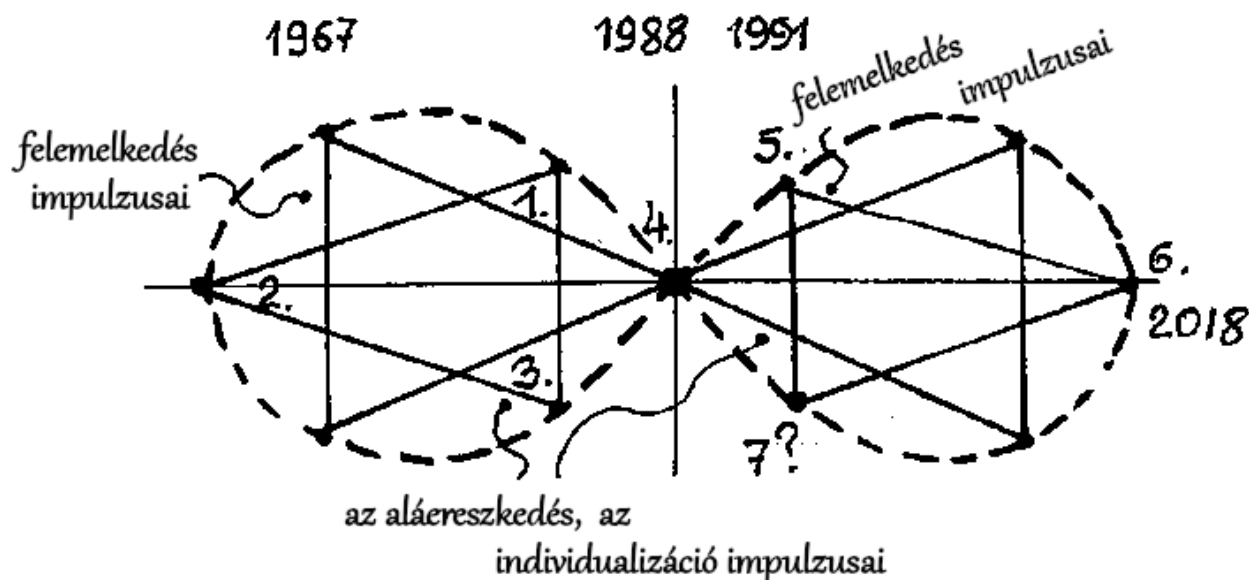
1988-ban utaztam először külföldre. Ez Drezda volt. Onnan Weimarba mentem, meglátogattam Goethe múzeumát, sétáltam Goethe kedvenc parkjában, aztán meglátogattam Jénát, Lipszét, Berlint, ahol ültem a szétválasztó fal mellett.

A Semper Operában Wagner Parsifal c. operájának élménye nagyon különleges volt számomra ezen az úton. Azt mondanám, egyszerűen „megsemmisített”. Amikor felhangzott a zene, olyan volt, mintha válasz érkezett volna bennem valamilyen hívásra, amely, úgy mondanám, hogy egy nagyon távoli, magas, végtelenül gyönyörű, a lelkemhez közelálló drága hazából jött, melyet valamikor régen elhagytam, és azóta hosszan bolyongtam a lét sötétségében, vágyakozva rá, és nem felismerve, hogy mire vágyakozom. Ez a vágyakozás már kora ifjúságomban előidézte a szürke élet el nem fogadását, elutasítását, és felébresztette a várakozást egy olyan csodára, amely képes az egész életemet megváltoztatni.

Nehéz ezt az élményt részletesen leírni. Különösen tiszta, magasztos, gyönyörű és mégis annyira erős volt, hogy akár ki is tudtam volna futni a nézőtérrel. Számomra ez bizonyára olyan volt, mint amit a görögök „katarzisznak” neveztek.

Erről az élményről azért beszélek itt, hogy megmutathassam az Antropozófia nagy ajándékát elnyerő személyiségem „gnoszeológiáját”. Ez az ajándék hővel és fénnel, hittel, reménnyel és szeretettel töltötte be lelkemet. A Semper Operában való élményt pedig az antropozófiai életutam általános lemniszkátájában metszéspontnak tartom (29. ábra). Ez a lemniszkáta 1967-ben kezdett kialakulni, akkor

31 éves voltam. Az első hurokján 1988-ig haladtam, vagyis 21 évig, aztán beléptem a második hurokba – az ontológiaiba, ahol az individuális princípiumom egzisztenciális dialektikus ellentmondásba került az általánossal, elsősorban az Általános Antropozófiai Társasággal; és közöttük azóta sem jött létre az egység. Eközben, mivel a lemniszkátának Möbiusz-szalag formája van, a belső életem a metszésponton való áthaladás után az élet külső oldalára ment át, ennek az oldalnak a tartalma különös erővel áradt belém, megrázva, felrázva, de a megismerés kolosszális tapasztalatát is ajándékozva.

29. ábra

Ahogy a 2. fejezetben már írtam, a tudati lélek fejlődési korszakában az ilyen típusú lemniszkáták minden ember életére jellemzőek, de csak kevesen gyanítják létezésüket, és kevesen képesek tudatosan haladni e lemniszkáták útján.

II.

Nem lehet azt mondani, hogy a 70-es években az antropozófiai csoportmunkánk csak ragyogó volt. Nehéz felhők is tömörültek felette. Elég, ha annyit mondom, hogy abban az időben a „külföldiekkel való találkozások”, ahogy mondani szokták, implicit módon maguk után vonták a KGB üldözését. Én különösen aktív voltam az ilyen találkozók szervezésében, következésképpen a legnagyobb mértékben ez az én életemet terhelte. De mindannyiunkat szorosan körülvettek a megfigyeléssel. Nyíltan követett minket a KGB-ügynökök egész brigádja. Amikor összegyűltünk valamilyen házban, az udvaron sétáltak, és amikor hazamentünk, követtek bennünket a metrón. Eközben lehallgattak mindent, amit a lakásokban mondtunk.

Az állam számára természetesen – legalábbis a titkosszolgálatok értelmezésében – semmilyen veszélyt sem jelentettünk, ezért egyszerűen csak pszichológiai nyomást gyakoroltak ránk. És ez hatott. Nem egyszer meg lehetett figyelni, ahogy valakinek elsápad az arca. Csak azok tartották magukat ébernek, akik a „szervek” voltak közénk beállítva. Igen, voltak köztünk ilyenek is, de ezek antropozófusnak mutatkoztak, szívesen vettek részt a csoport munkájában, sőt a maguk módján még el is köteleződtek az Antropozófia iránt. Nos – Isten az ő bírójuk. Néhányan közülük egyszerűen csak „áldozatok” voltak. Például ez egyikük párttag volt, és nem volt bátorsága szakítani azzal. Amikor a KGB-be beidéztek, a

nyomozó első hozzá irányuló kérdése ez volt: „Beszélünk-e úgy, mint kommunista a kommunistával?” – Esélye sem maradt.

Mások az ügyük „lelkes hívei” voltak. Emlékszem két emberre, akik évtizedeken keresztül „dörgölöztek” az Antropozófusok között, még a peresztrojka éveiben is. Nagyon szerettek volna kebelbarátaimmá válni, de nem válaszoltam nekik „kölcsonnossággal”. Mindketten komolyan érdeklődtek a tudományos-technikai fejlődés iránt, és sokat tudtak különböző „egzotikus” felfedezésekről. Egyikük zsidó volt, és egyidejűleg heves, közönséges antiszemita. Már a 90-es években szerette látogatni az előadásaimat, és az előadótérben lehetetlen rasszista kijelentéseket hangoztatott, hogy azt a benyomást keltse, hogy én is így gondolkodom. De szerencsére a „szovjet emberek” „dörzsöltek” voltak, és nem lehetett őket könnyen „megvezetni”. Kijelentései csak az „emberi faj aljáról” tettek bizonyosságot. Közülük a másik tudott hegedülni, egyszer pedig elmesélte Szása Gyemidovnak, hogy tudja, hogyan lehet egy embert egy szekrényben felakasztani.

Anyám, aki velünk egy házban lakott, néha odaszaladt hozzánk, amikor találkozó volt a lakásunkban, kihívott engem a konyhába, és vészjóslóan suttogva kérdezte tőlem.

– A fejed a válladon van? Gyermekek van, és tessék, egy egész halom van belőlük az udvaron!

Nem tudtam ellenkezni vele, pedig a fejem természetesen a vállamon volt.

Egy idő után kihallgatásra idéztek be. Az elsőt egy idős nyomozó (vagyis ő még a sztálini időkben kezdett) „csapdát” állított nekem. Egy darabig beszélt erről-arról, hogy ellazuljak, aztán pedig élesen, közvetlen közletről kérdezte:

– Szokott-e külföldiekkel találkozni?

– Igen, válaszoltam neki nyugodtan.

– Miért?

És ezt mondtam neki:

– Antropozófiával foglalkozunk velük együtt.

A nyomozó reakciója váratlan volt. Hirtelen elsápadt, összeesett, mint egy labda, amelyből kieresztették a levegőt, az érdeklődése „elhalványult” irántam, és a kihallgatást rutinszerűen folytatta tovább, mivel egyszerűen nem tudta abbahagyni.

Abban a „sötét birodalomban” már maga az „Antropozófia” szó is ilyen hatást gyakorolt. De az is szerepet játszott, amit látott, hogy nincs bennem félelem. Igen, *abban a szervezetben* nem szabadott félni, pedig amikor annak helyiségébe belépett az ember, akkor a félelmet és a veszély érzését, ahogy mondják, tapintani lehetett.

A mindennapi életben nem alkalmaztak közvetlen erőszakot ellenünk, de különböző közvetett formában elég sok volt belőlük.

Ezen a kihallgatáson a nyomozó ezt mondta nekem:

– De ön a kapitányuk!

Ez azt jelentette, hogy elsősorban engem fognak ütni. És ütöttek is, de mindegyre már nem érdemes emlékezni. A csoportban viszont én semmilyen „kapitány” sem voltam. Ha már megfelelő képet keresünk, én voltam Figaro: szerveztem a nemzetközi találkozóinkat, fordítottam a beszédeket, fogadtam és kísértem a vendégeket stb.:

Figaro itt,
Figaro ott ...
Ah, Figaro!

Számomra mindig idegen volt valamilyen vezető szerepet játszani a szellemi munkában, abban hatalommal rendelkezni, de micsoda paradoxon: a viselkedésem semmilyen módon sem tudott némelyeket megszabadítani attól a gyanútól, hogy én hatalomra vágyom, és azt megkapva diktátorra válok. Moszkvában valakiknél a mai napig is megmaradta az ilyen hangulat. És ez számomra rejtély.

*

A moszkvai csoportunknak különösen szoros kapcsolata alakult ki Tallinn-nal és Tbiliszivel. Zviad Gamszahurdia és Merab Kosztava Tbilisziben élt. Zviadban az antropozófus egy ritka típusát ismertem meg, aki szabadon képes nagyon sok antropozófiai témában beszélni, és aránylag nehéz válaszolni kérdésekre. Merab erős, akarati, a keresztény etika alapelvein álló személyiség volt. Amikor a disszidens tevékenysége miatt bebörtönözték, akkor az ott ülő muszlimok meghívták az ünnepeikre. Ő mosolygott és ezt mondta: De én keresztény vagyok! Ők így válaszoltak: Nem számít, jó ember vagy.

Zviad volt az ész, Merab az akarat, érzésekért pedig a grúzoknak nem kell a szomszédba menni. Erős páros volt, lehetett rá építeni. Ráadásul Zviad apja – író, a grúz irodalom klasszikusa, aki széleskörűen ismert külföldi írókat – erős védelmül szolgált a „szervek” támadásaival szemben.

Az Antropozófia valóban élettartalom volt mind Zviad, mind Merab számára, és jól értették, miért van ez így. Szabadon és nyíltan beszéltek róla mindenütt, ahol csak alkalom mutatkozott. Zviad apja pedig még a grúz televízióban is elismerőleg beszélt róla.

És így mentünk volna tovább: Moszkva és Tbiliszi. De a sors másként rendelkezett. Az országban megnőtt a disszidens mozgalom. Zviad és Merab ebben aktívan vettek részt, mivel reményt keltett a bolsevik iga alóli felszabadulásra. Megérett bennük a döntés, hogy bizonyos politikai hatalomhoz jussanak, hogy aztán az Antropozófiát nyíltan és szabadon tudják fejleszteni. Évekig folyamatos munkát vittek ebbe. Emlékszem, még a 70-es évek elején, amikor Tbiliszibe mentem, Zviad zöld dzsipjén jártuk hárman a várost. Megérkezünk valahová, mindketten elmennek, visszajönnek, megyünk tovább, és így egész nap.

Tudjuk, hogy a tervük egy bizonyos fokig sikerült. Zviad Gamszahurdia szabad választások eredményeképpen Grúzia elnökévé vált, és csak azt mondhatom, hogy alaposan előkészítette a győzelmét.

Akkor pedig, a 70-es években, egyszer elvonultunk egy étterembe, és ott, ahol biztosak voltak abban, hogy senki sem hallgatja ki őket, megosztották velem a terveiket. Megközelítőleg a következőt mondták: Gennagyij, sosem szabad kételkedned abban, hogy antropozófusok voltunk és maradunk, de a mostani időkben a helyzet a Szovjetunióban erősen változik. Meg vagyunk róla győződve, hogy a bolsevizmus hamar összeomlik, és akkor egy egyedülálló lehetőség nyílik arra, hogy politikai hatalmat kapjunk, és azt a szociális hármasság megvalósítására használjuk. Ezért egy időre megváltoztatjuk

a cselekvésmódunkat. Teljesen a politikai harc felé fordulunk. Hogy ne kompromittáljuk az Antropozófiát, ne tegyük ki annak a vádnak, amelyre a KGB-ben vágnak, hogy az antropozófusok politikával foglalkoznak, egy időre abbahagyjuk, hogy nyíltan beszéljünk róla, de te tudni fogod, hogy miért tesszük ezt. És ne kételkedj bennünk, bármilyen beszédet is hallanál rólunk.

Ha a jelenlegi idők feltételei közül tekintünk vissza az akkori időkre, egyre inkább arra a következtetésre jutok, hogy Zviad és Merab már akkor tudtak valami konkrét dolgot a peresztrojkról. Hiszen annak előkészítése a Szovjetunióban ténylegesen Churchill „fultoni” beszéde után elkezdődött. Most pedig olyan bizonyítékokat tártak fel, hogy már Sztálin gondolkodott a peresztrojkan: a modern kínai modell szellemében.

Éppen a tudás adott nekik meggyőződést, és azáltal, hogy ezt a választást tették, végül is nem hibáztak. A gorbacsovi peresztrojka egész vasláncában Zviad Gamszahurdia volt az *egyetlen* láncszem, ahol a bolsevik szocializmusból fordulatot lehetett volna végrehajtani nem a vadkapitalizmus restaurációja felé, hanem a szociális hármastagozódás szocializmusához. És amikor elnökké vált, akkor minden antropozófusnak, aki a Nyugaton a szociális hármastagozódás eszméjével foglalkozott, úgymond tolongania kellett volna a dolgozószobája előtt, szolgálatait felajánlva. Az egész antropozófiai mozgalomnak az ő irányába kellett volna fordulnia, törekedve mindenféle támogatást nyújtani. De semmi ilyesmi nem történt. És most mondhatjuk: *nem is tudott* történni, amire a magyarázatot később adjuk, Zviadnak nagy szüksége lett volna ilyen segítségre. És ő kereste is ezt. Például írt nekem egy levelet, amelyben megkérdezte: mivel lenne legjobb elkezdni a szociális hármastagozódás bevezetését, meg hogy: nem ismerek-e olyan antropozófusokat Nyugaton, akik kifejezetten a szociális hármastagozódás tanulmányozásával foglalkoznak (ezeket a kérdéseket Zviadtól Omar Cikolia, a picundai találkozó résztvevője hozta)?

A helyzet, amelybe Zviad Gamszahurdia került, nem egyszerűen nehéz volt, hanem kivételesen nehéz. Fegyvert fogott ellene a világ összessége, melyet a Nyugat Oroszországban a peresztrojka gorbacsovi típusú végrehajtására készített fel, mely az azóta is zajló világperesztrojka első szakaszának lett kigondolva. Köréje ragadt egy csorda sötét bűnöző üzletember, leendő oligarcha, akik a peresztrojkában meglátták azt a pillanatot, amely kedvez a gyors, törvénytelen meggazdagodásnak, de szélsőséges nacionalisták is.

Egy híres emberi jogvédő, Szaharov akadémikus felesége, egy tiszteletreméltó hölgy, gyilkossággal fenyegette meg Gamszahurdiát. Nyíltan mondta, a hangja pedig az egész országban hallatszott, és sok vezetőt cselekvésre sarkallt: „Vagy maga megy el, vagy »elmeneszti«”.

A helyzet, amibe Zviad Gamszahurdia elnökké válva került, erősen emlékeztet Donald Trump elnök helyzetére. Érdekes a figyelmet arra fordítani, hogy a *modern politikában lényegében ők ketten voltak az egyedüliek, akik ellenálltak a gorbacsovi* (széleskörű értelemben vett) *peresztrojkanak*. És megfigyelhető, hogy a „balliberális” amerikai és világszintű közösség harcának különféle formáit: szabotázs, rágalmazás, gúnyolódás stb. elsőként a Gamszahurdia elleni harcban alkalmazták. És ha hirtelen úgy alakul, hogy a baloldalnak sikerül Trumpot is megölnie, akkor nemcsak a politikai, hanem a „népi” szöbeszéd is ugyanolyan lesz róla, mint amelyet a tömegek Gamszahurdia esetében is magukévá tettek.

Amikor ezt mondjuk, nem pusztán valakinek a védőbeszédével foglalkozunk. Például jól értjük a hatalmas, egyszerűen alapvető különbséget Trump és Gamszahurdia között, és tudjuk, hogy Trump sosem fog belemenni a szociális hármastagozódás bevezetésébe. Csak a Gamszahurdiához való „tömeges”

ellenséges viszonynak az igazi forrásaira akarunk rámutatni, és hogy mik az okai ennek az ellenségeskedésnek. Helyes és kifogástalan volt-e minden a viselkedésében? Ilyen kérdést egyáltalán nem teszünk fel. Az ilyen szörnyen nehéz helyzetben, amilyenbe ő került, egyetlen ember sem képes hiba nélkül cselekedni. Az ellene való harcban, csakúgy, mint Trump esetében, a „balliberális” hatalom a világban ezt hirdeti: Adott esetben a cél bármilyen eszközt szentesít! (Merkel asszony napjainkban nyíltan beszél erről.) Nos, el kell gondolkoznunk azokról, akik ilyen cselekedési módot plántálnak.

*

Az említett beszélgetésünk idején kettős módon éreztem magam. Egyrészt szilárd meggyőződés volt, hogy bármely feltételek esetén kétségtelenül csak az antropozófia lehet gyógyító, másrészt azt gondoltam: de ki tudja? Lehet, hogy a bolsevizmus összeomlik és szabadok leszünk? stb. Hiszen mindannyian *először* csináltunk mindent. De személy szerint szomorú lettem. Azt gondoltam: a mieinket veszteség érte.

A találkozásaink ezután nem szűntek meg, de más jelleget öltöttek. Így egyszer Zviad télen az éjszaka közepén bekopogott az ajtónkon. Seholy sem tudott éjszakázni, de bőrrönd volt nála, tele a „Gulág szigetvilág” apró másolataival. Biztosított arról, hogy nem követik. A székeken vettem neki ágyat. Kora reggel elutazott, nekem ajándékozva a könyv egy másolatát.

A szociális státuszom is „elindult a lejtőn”. A csoport szétesésével egybeesett a munkából való elbocsátásom. A KGB kezdte elveszíteni a türelmét. Előbb reménykedtek, hogy egy meleg munkahely majd átnevel engem, családos embert. Szó szerint rákényszerítettek, hogy disszertációt írjak. A főnök ultimátum elé állított: vagy megvédem a disszertációt vagy felmondok. A nyomozó egy másik kihallgatás idején szigorúan megkérdezett: Ön komolyan disszertációt ír vagy hülyéskedik?

Megvédtem a disszertációt, a fizetésem rögtön a kétszeresére nőtt. De ez minden. Akkor elrendelték a kirúgásomat. Az ismerős disszidensek akkor ezt mondták nekem: Az életünkben három szakasz van: idézés kihallgatásra, elbocsátás majd börtön. Kettőn már áthaladtál. Készülj! Volt még egy tényező, amely előrevetítette a leszállásomat. Egy brosúrában, melyet a KGB munkatársai írtak, kritikát publikáltak rólam, mint antropozófusról. Ebben az Antropozófiát a szovjet hatalom ellenségének nyilvánították, engem pedig az ő követének, aki azt a feladatot vette magára, hogy a külföldi ügynököktől antropozófiai propagandista irodalmat kapjon, és azt a szovjet állampolgárok között terjessze. A peresztrojka mentett meg. „Friss szele” már a 80-as évek közepén fűjt. Nem börtönöztek be, de a megfigyelés megmaradt. A 90-es években utánam „jött” még Svájcba is. *A mai napig is belé akadok*. Itt lépten-nyomon toborzott migránsokra bízzák – ami a legolcsóbb munkaerő, néha pedig nyugdíjasokra, ezért nem nehéz őket felfedezni. Gyakran nem is rejtegetik, hanem mutogatják, az orrom alá tolják, csak ki kell mennem az utcára; de a lakásban is mindent állandóan lehallgatnak. Így élünk a világ legdemokratikusabb országában. Csak nem értem, *kinek* a titkosszolgálat foglalkozik a megfigyeléssel? Svájcra állami veszélyt semmiképpen sem jelenthetek, vagyis ezt a szolgálatot az *antropozófiai munkám* érdekli. De át ez nem tünet? Valaki megkérdezheti: De milyen? Erre a kérdésre a válasz a könyveimben van. Azok, akikről bennük szó van, nem tartják azt fantáziának. Ó, bárcsak az „átlagos” olvasó is megértené ezt!

*

Az egyik KGB-s kihallgatáson a nyomozó ilyen kérdést tett fel nekem: Tudja-e garantálni, hogy azok között, akik látogatják önöket, nincsen külföldi titkosszolgálat ügynöke? És én teljes készséggel kezeskedtem erről neki. De a mellkasomban eközben éreztem valamit. Nem mutattam ki, és hamar el is feledkeztem erről. De eltelt egy idő, és fokozatosan kiderült, hogy nem teljesen úgy volt, ahogyan azt a magam egyszerűségében elképzeltem. Dornachot egyfajta új „Monsalvatnak” láttuk, a vendégeit pedig kicsit „lohengrineknek”. De hogy folytassuk az elbeszélésünket, érinteni kell a világ nagy, nagyon nagy ügyeit.

Azzal kell kezdeni, hogy a valódi peresztrojka, a minden létező peresztrojkája a földön 1879-ben kezdődött, nem sokkal az 5 ezer évig tartó „sötét korszak”, a kali-juga befejezése előtt, melynek folyamán az ember anyagba süppedése maximálisan végbement, és ennek köszönhetően az individuális alacsonyabb, a reflexió kegyelméből élő „én” tökéletes birtokba vétele. Az *egész evolúciós ciklusban* egy új korszaknak, mondhatni, „fordulónak” kellett kezdődnie. Az emberiség leszálló evolúcióját el kell hogy kezdje felváltani a felszálló. Az individuális alacsonyabb „éntől” az embernek el kell kezdenie felemelkedni az individuális magasabb Énhez. A múltban egyébként minderről már sokat beszéltünk.

Új, világos korszak kezdődött 1899-ben. Ezt némileg megelőzve, 1879-ben kezdődött Michael arkangyal uralkodásának korszaka. Minden kultúrkorszakban (ezekből hét alkotja az ún. „gyökérrasszt”) a kultúr-történelmi fejlődés irányításában hét arkangyal váltja egymást sorban, egymás után. Éppen ebben az egymásutániságban lépett „tisztségébe” Michael arkangyal, aki a fejlődése alapján már személyiségzsellem, és képes egy egész kultúrkorszakot irányítani.

Ezen a fordulóponton a hierarchikus tudatnak éppen olyan magasságára volt szükség, amely képes lehet az emberek mindennapi életében felmerülő *radikálisan új* fejlődési feladatokra a jövő, a hatodik, a spirituális kultúrkorszak jelenlegi kultúrkorszakunkban való előkészítésének nézőpontjából tekinteni, amely kultúrkorszakban majd teljes mértékben megnyilvánul a Krisztus-impulzus, akinek arca Mihály, és a jó fajt, a michaeliták faját alkotó emberek szellemi testvérisége kezd erőre kapni. A 7. kultúrkorszakban ők túlélnek a „mindenki mindenki elleni háborút”, amely a gonosz fajt elragadja, és a véget ért *gyökérfajt* átvezetik a következőbe, a hatodikba.

Ilyen fajta peresztrojktát kezdett Michael arkangyal 1879-ben, és Rudolf Steiner volt a hírnöke ennek a *világméretű, evolúció általi teremtő peresztrojkanak.* De szemben állt vele az evolúciós ciklusunkat gátló összes erő. Nem lesz túlzás azt mondani, hogy mindkét világháború és az oroszországi bolsevik fordulat e peresztrojka megghiúsítására irányuló törekvés volt.

Éppen ez a michaeli peresztrojka állította a mindennapi feladatok sorába annak szükségszerűségét, hogy ki legyen fejlesztve a szemlélődő ítélőerő, és hogy felemelkedjünk a morális intuíciókhoz, a szabad akarat szférájába, hogy a fejlődésben *újat* teremtsünk, mivel ez az egyetlen dolog, ami előreviszi azt.

Rudolf Steiner nemcsak az új korszakról való tudást hozta a földre, hanem a *megvalósításának módszertanát* is. Ezért elsőként a „sötét korszak” klasszikus ismeretelméletét kivezette a zsákutcából, rámutatva, hogy ez az ismeretelmélet a tudat metamorfizálódó, vagyis evolucionálódó *formájának* feltételei között előfeltétel-mentessé válik.

A világon bármennyi olyan profán ember lehet, aki semmit sem akar erről tudni. De mit törődünk velük? Ők Krisztus eljövételét is csak néhány évszázaddal azután ismerték fel, hogy az megtörtént. Az Antropozófia, annak ellenére, hogy milyen ellenhatások érik, már a világ életének tényévé vált. És

megfeszített, döntő erejű harcot vív vele minden olyan erő, amely nem képes kiutat találni a kali-jugából. Ezeknek a központi magja megérti az Antropozófia jelentőségét, amire Rudolf Steiner számtalanszor rámutatott, képes azt értékelni, de a maga módján, a maga atavisztikus létezését fenyegető veszélyt látva benne, és félve a megújulástól, amely az egész emberi lényt az alapjáig megváltoztatja. Ebben nagy szerepet játszik a világot uraló embereknek az ahrimáni, azurikus és luciferi erőktől való közvetlen függősége. Ez a függőség, meg kell mondani, hasonlít a kábítószer-függőséghez, de sokszorosan felülmúlja azt.

És éppen ennek a körnek és a mögöttük álló sötét metafizikai erőknek a kezdeményezése alapján lett kigondolva a gorbacsovi peresztrojka. Mint egyfajta palliatívum, melyben elkerülhetetlenül – legalábbis egy átmeneti időre – meg kellett engedni egy meghatározott szabadságot, és ennek el kellett terelnie a figyelmet a michaeli peresztrojkáról, és ezt a mai napig is sikeresen teszi, különösen káros következményei pedig még előttünk állnak. Ezek például vezethetnek a bolsevizmus világméretű újjáéledéséhez, és még szörnyűbb formában, mint amilyen Lenin, Trockij, Sztálin, Mao Cetung és mások korszakában volt.

A bolsevik fordulat megakadályozta az Antropozófia belépését Kelet-Európa és ezzel az egész un. „szocialista tábor” kulturális életébe. De ott ezt a kísérletet nem tervezték a végtelenségig folytatni. A szláv etnikumok nem igazán alkalmasak erre. Ezt egy meghatározott pillanatban át kellett vinni Nyugat-Európába. És éppen ezt a folyamatot tapasztaljuk a XXI. század első negyedében. De a kísérlet Nyugatra való áthelyezésének időszakában szükséges volt Oroszország és az egész szocialista tábor társadalmi életében legalábbis ideiglenesen engedélyezni bizonyos szellemi és politikai szabadságot, megengedni az ország állampolgárainak szabad kiutazását, megszüntetni a kemény cenzúrát, stb. Ezek között a feltételek között viszont végbemehetett Kelet-Európában az Antropozófia újjászületése, ahol a szocialista kísérlet nem annyira megölte, inkább egyszerűen „lefagyasztotta” a népek szellemi erőit, és ebben látták a kali joga erői a fő veszélyt önmaguk számára, melyet mindenáron meg kell szüntetni.

Nyugaton abban az időben, amíg Oroszország „sötétségben” volt, az Antropozófia elleni harc más módszereit és formáit alkalmazták. Ott az ÁAT az „árnyéktestvériségek” által lett – a gorbacsovi peresztrojka nyelvén szólva – „privatizálva”. Ebben természetesen a „sötétség atyái” is óriási szerepet játszottak, de ezt nem akarták nyíltan önmaguk tenni. Túl nagy a rizikó! És ahogy már a múltban nem egyszer, a történelmi és szellemi opponensüknek, az „árnyéktestvériségeknek” adtak lehetőséget a kockáztatásra, akik lelkesen fogtak ehhez a feladathoz, annál is inkább, mivel számukra úgy tűnt, mintha ez a feladat őket jellemezné belsőleg.

Mindez akkor vált számomra érthetővé, amikor elkezdhettem Nyugatra utazni. De az évek során még ott is nőtt az értés. Ez a jelenség (fenomén) túlságosan is alapvető volt. De velünk, akik Oroszországban dolgoztunk az Antropozófiával, közvetlen kapcsolatban állt. De persze, magától értetődően, nem utolsó sorban személyesen velem is.

Rudolf Steiner történelmi szimptomatológiájának alaposan tanulmányozásával, és nem engedve a csoportos egoizmus, a csoportos elfogultság szemellenzőinek, hogy elhomályosítsák tekintetemet a valóság irányában, gyorsan előrejutottam a mozgó világpolitikai erők okkult alapjainak megértéséhez.

Gondolataimat megosztottam a Nyugatról érkező antropozófiai barátokkal. Meg voltam róla győződve, hogy ami számomra megnyilatkozott, azt ismerték már, de ők vagy egyetértettek velem, vagy elhallgattak. Elsősorban azokra gondolok, akik az ÁAT-val együtt már „privatizálva” voltak.

Semmi esetre sem szabad azt mondani, hogy ők „ügynökök” voltak, a szó titkosszolgálati értelmében. „Antropozófusok” voltak, mindazokkal a tulajdonságokkal, melyek az embereknek ezt a típusát jellemzik, a modern kor alapproblémáinak megértésében naivak, kényelmesek, akik képtelenek és nem is akarják felismerni az Antropozófia valódi jelentőségét és helyzetét a világban. Például Moszkva utcáin sétálva, rólunk beszélgettek, amiket nem osztottak meg velünk, és még csak eszükbe sem jutott (pedig figyelmeztettük őket erre), hogy a KGB ügynökei követik őket, és lehallgatnak sőt feljegyeznek mindent, amiről beszélnek. Ennek eredményeként a KGB többet tudott a vendégeinkről, mint mi magunk. Természetesen itt nem a bennünket meglátogató vendégek többségéről van szó, ezek túlnyomó többsége az igazi barátunk volt, akik az antropozófiai testvériség révén látogattak meg bennünket. A „barátoknak” ez a másik típusa azonban úgy utazott hozzánk, hogy a dornachi nomenklatúrától arra volt megrendelésük, hogy megfigyeljenek minket, tanulmányozzanak bennünket mint embereket és mint antropozófusokat, és hogy a megszerzett tapasztalatokat vigyék vissza Dornachba.

Ami az ÁAT nomenklatúráját, a „privatizátorokat” illeti, éppen ők voltak azok, akik azt a feladatot kapták, hogy még a gorbacsovi peresztrojka kezdetét megelőzően előkészüljenek, hogy majd amikor elkezdődik, akkor rögtön egész Kelet-Európában az ellenőrzésük alá vegyenek mindent, ami ott már létezik, antropozófiai módon él, hogy ne engedjék szabadon nőni. Ahogy ők meg vannak győződve, éppen az „árnyéktestvériségek” azok, akik „zseniálisan” előkészítették és megvalósítják az egész gorbacsovi peresztrojkat, melynek sánccá kell válnia ezen az úton. És ki lehetne leghatékonyabb ennek e feladatnak a megoldásában, mint az „árnyéktestvériség” magában az ÁAT-ban?

Az ÁAT-n belüli „páholyokként” ezek a testvériségek valami perifériásnak, jelentéktelennek minősülnek az úgynevezett „szabályos” páholyokhoz képest, melyekből kitagozódtak. És látva ezt, megértve a saját alsóbbrendűségüket, minden erejükkel azon igyekeznek, hogy a rájuk testált feladatot „jól” teljesítsék, és ezt néha nyíltan megosztják a modern „antropozófiai” folyóiratokban, pl. a [Das] Goetheanumban.

Munkáimban már nem egyszer érintettem az Antropozófia e „privatizációjának” témáját, de most még egyszer szükséges ehhez fordulni. Állandóan aláhúztam és még egyszer aláhúzó, hogy mint antropozófus nem állítom magam elé a feladatot, hogy harcoljak az „árnyéktestvériségekkel” mondjuk abban a szellemben, mint amelyet a „sötétség atyái” vezetnek ellenük. Egyszerűen nem törődöm velük. Csak egy dolog nyugtalanít: *miért törődnek ők ilyen sokat velünk?*

Rudolf Steiner annak idején ezt mondta: „Az antropozófiai mozgalom számára az számít, hogy ő [az ember] jó antropozófus-e. Hogy eközben még jó, rossz vagy közepes szabadkőműves – ez az Antropozófiai Társaságot nem érdekli. Értelmetlen lenne, ha a tag, mint antropozófus értékét attól tennénk függővé, hogy szabadkőműves-e vagy sem” (GA259, 608.o.). Mindabból, amit sikerült megfigyelnünk és tanulmányoznunk, teljes mértékben megfelel ennek a meghatározásnak Polzer-Hoditz gróf, a nagyszerű, egyszerűen kiváló antropozófus, aki egész életében szabadkőműves maradt.

Ebben a kérdésben azt is számításba kell venni, hogy Rudolf Steiner, behozva az Antropozófiát a világba, arra törekedett, hogy ezt a múlttal való *folytonos kapcsolatban* tegye. Emiatt bizonyos kapcsolatba került a páholyokkal. Ezt a kérdést elég jól tanulmányozták, és most nem fogunk belemenni. Csak megjegyezzük, hogy a klasszikus szabadkőművesség a keletkezésétől a XVIII. század végéig, továbbá az új kor „baloldali”, politizált szabadkőművessége (amely a XIX. században kezdődött) – ez, ahogy Ogyesszában mondják: „két teljesen különböző dolog” [szó szerint: két hatalmas különbség].

Rudolf Steiner az első fajta szabadkőművességgel keresett folytonos kapcsolatot, és az I. világháború kezdetével megértette, hogy az veszített a „baloldali” szabadkőművességgel szemben. 1918-ban ezt mondta: „... kivételesen szép lett volna, hogy Közép-Európában legalább néhány ember lenne, aki bizonyos szabadkőműves impulzusból kiindulva felismerné az egész jelentőségét annak, amit két évvel ezelőtt itt kifejtettem itt a világban létező titkos társaságokról [ld. GA171,172]. De az akkor elmondott – meg kell mondani: magától értetődően – süket fülekre talált. Hiszen az utóbbi évtizedekben semmi sem volt terméketlenebb, mint a szabadkőművesség helyzete Közép-Európában. Ez már abból is látható, hogy – és ezt állandóan alá kell húzni – hogy állandóan védekezni kell az ellen, hogy mindarra, amit az antropozófiai irányultságú Szellemtudomány ad, ne legyen felhordva a közép-európai szabadkőművesség amalgámja” (GA185, 1918. 10. 26) *)

*) Ennek az amalgámnak a nyomai még a Karácsonyi Gyűlés jegyzőkönyvében is megtalálhatók. Próbáltunk utalni erre a „Karácsonyi gyűlés a kor megváltozott feltételei között”. Most pedig az amalgám mögött már az Antropozófia sem látszik!

Úgy tűnik, ezzel fel lett téve a pont az i-re. De még 1916-ban Rudolf Steiner ezzel kapcsolatban még kategorikusabban nyilatkozott. Akkor egyenesen ezt mondta: „*Hiszen a mi Mozgalmunknak csak az lehetett volna a feladata, hogy kiszakítsa a nyugat-európai testvériségek hatása alól mindazokat, akiket lehet*” (GA167, 1916. 03. 28.) (általunk kiemelve – G.B.)

Rudolf Steiner ilyen kijelentéshez való jogának szellemtudományos, mind szociális, politikai, mind ezoterikus alapja egyszerűen óriási, és ezt megértve az adott kérdést lezártnak vesszük.

*

A gorbacsovi peresztrojka úgy haladt át Oroszországon, mint egy új tatár-mongol invázió. *Az ország nemzetgazdasága csak a 90-es évek alatt erősebben le lett rombolva, mint a 2. Világháború évei alatt.* Akkor évente 1 millióval több ember halt meg az országban, mint amennyi született. A reménytelenség és a szegénység miatt egész falvak itták halálra magukat, beleértve nőket sőt gyerekeket is, és kihaltak. A szántóföldeket benőtte a gaz, hatalmas állattartó gazdaságok néptelenedtek el és semmisültek meg. Az elhagyott üzemek elrozsdásodtak.

„Dzsingiz kán” az ÁAT-n is áthaladt, a „privatizátorok” a várainkat, a „Monsegur”-unkat, „Monsalvat”-unkat nem egyszerűen harc nélkül adták fel, hanem szélesre is tárták azok kapuit, és mély meghajlással, karonfogva vitték be a Kánt, s leültették a curulisi székbe. És egy érdekes jelenet zajlott le köztük, s hogy adekvát módon, a lényegét kifejezve vázoljuk ezt, Vaszilij Suksin „A harmadik kakasszóig” c. meséjének alakjait kell használnunk.

A Kán, miután leült és körbenézett, az orosz mesék Gorinics Kígyóját utánozva, ezt mondta:

– Fúj, fúj, fúj, itt még mindig Steiner szelleme bűzlik!

Baba Jaga kislánya ellentmondott neki.

– Nos, honnan veszed ezt, Gorinics Kán? – mondta kissé kacéran. Hiszen szellőztettünk, szellőztettünk – minden nap, és már hány éve!

A Kán villámokat vetve nézett rá. Itt Baba Jaga szólt közbe.

– Köpjél rá, bátyuska! Ő az én gonosz, de mesterkéletlen lányom – jajgatta. – Megvan ez, megvan ez a szellem. Csak a baj van miatta. Kivezetjük az ajtón, de visszajön az ablakon.

A Kán meglágyult és tanító módon kezdte mondani:

– Tessék, itt van egy hatalmas terem, de hol láttatok olyat, hogy egy nagy terem oszlopok nélküli lenne? Ugye nem láttatok? – Mindenki készségesen bólogatott. – Vagy vegyünk a mennyezetet. Emlékeztek-e, hogy ott, „náluk”, különböző képekkel fedett kupola volt, úgyhogy ismételjétek azt meg a sík plafonotokon. *Ami náluk domború volt, nálatok sík legyen!* – És figyelmeztetően felemelte az ujját.

Baba Jaga a Kán mellett állt, a kezében, mint Kim Dzsung-un tanácsadói, egy nyitott jegyzetömböt és ceruzát tartva, és veszett módon jegyzetelte minden szavát. Az pedig így folytatta:

Ti mindnyájan európainak tűntök, de nincs művészi ízlésetek! Vegyünk például az oszlopfőket – paradoxonok! Öntsétek azokat betonba, törjétek szilánkokra, így festői módon ragasszátok össze az oszlopokat. A szellem ezáltal magától lecsökken. Olvassátok még el Merezskovszkij könyvét. Ez megvan nektek a könyvtárban, csak elszoktatok már tőle, hogy olvassátok, ami mellesleg nem is olyan rossz. – Ilyen békítő módon fejezte be.

Miután elment a Kán, a munka forni kezdett. Önkéntesek tömege érkezett, hogy áldozatosan, ingyenesen lerombolják azt, amit az elődeik létrehoztak, és amit megérteni sehoggy sem tudtak. Megérkeztek a pénzbeli adományok. Még a Nagy Rockefeller is küldött néhány terjedelmes bőrönd „zöldhasút”. A ... közti válaszfalakat akarták azokkal leragasztani, mik között? Nos, ezek között a „pilaszterek” között, ugye? De aztán ezek a bőröndök eltűntek valahová, és még egy „bölcességmondás” keletkezett azoknak a mondásoknak a szellemében, melyeket minden nap és naponta többször is elmondanak, és amelyek szellemében az európai politikusok tevékenykednek: „Mivel sokan ingyen dolgoztak, ezért a pénz is elfogyott”.

*

A Rudolf Steiner által hozott szellemi potenciál a XX. század végéig elég jelentős maradt, az ellene folytatott szüntelen harc ellenére is. A „szocialista tábor” országaiban pangott, de nem halt meg. A külsőleg rabosított, de belsőleg bezárult népek szellemi erői sok szempontból érintetlenek maradtak.

Ezt a potenciált Nyugaton is pangásba vezették, habár más eszközökkel. És amikor a peresztrojkát semmiképpen sem lehetett elkezdni nem megengedve egy meghatározott politikai szabadságot, nem megnyitva a határokat, az a „veszély” keletkezett, hogy ez a potenciál a szellem megújításának egy hatalmas lendületében egybeolvadhat Kelet és Nyugat között, és a gorbacsovi peresztrojkát teljesen más irányba fordítja. De ilyesmit nem szabadott megengedni! És ezt az ÁAT „tatár-mongoljai” is megértették. És az ő felfogásuk szerint az én – pardon – figurám a moszkvai antropozófiai munkában teljesen elfogadhatatlan volt. Valakivel feltétlenül helyettesíteni kellett engem. Ehhez egy nem valódi ember nem felelt meg. Egy ilyen a 70-es, 80-as években nálunk semmit sem ért volna el. Egy olyan valódi antropozófusra volt szükség, aki őszintén elkötelezett az Antropozófia iránt, de nem vesztette el az ambiciózus szándékát, hogy vezető szerepet játsszon, másokat vezessen stb., ezért manipulálható volt. És lett ilyen ember. Részt vett a csoportunkban, nagy reményű volt, intenzíven tanulmányozta az antropozófiát. De szokatlanul nagy dicsvágy volt benne, amit néhány zavaros érzékfeletti élmény erősített meg, ami erős zavart vitt a lelkébe. Emlékszem, az egyik nő (a nők az ilyen helyzetekben élesebben

látnak) az antropozófiai körünkből ezt mondta nekünk: Azért nem látjátok ezt a dicsvágyat, mert ez túl nagy; ilyen dicsvággal egyszerűen még nem találkoztatok, és nem ismeritek.

És ez a személy azt a feladatot kapta Dornachból, hogy vegye át a csoportunk munkájának vezetését, engem pedig törekedjen kiszorítani onnan. Erről később mesélt nekem az egyik ember azok közül, akik részt vettek Dornachban ennek a kezdeményezésnek a megvalósításában – egy „tiszteletreméltó”, „kétségbevonhatatlan tekintély”, aki az ÁAT főtitkárai alatt egyfajta „graue Eminenz” (szürke eminenciás) szerepet játszott. Moszkvában a tanúságtételéről most már sokan tudnak. És van válasz arra a kérdésre, miért tette ezt.

Nos az, akit megbíztak Moszkvában azzal, hogy teljesítse a feladatot, mondhatnám, „ragyogóan” teljesítette azt, hiszen ebben más külső körülmények is segítettek neki, és ez egyszerűen „megkoronázta” a csoportunk antropozófiai munkájának összeomlását.

Ez volt a kiinduló helyzet, melyben az individualitásom közvetlen érintkezésbe került az általános AT-val.

*

Arra, hogy mire számíthatok az új körülmények között, a sors előre figyelmeztetett. A figyelmeztetését azonban nem értettem. A rózsaszín álom túl elbűvölő volt. Talán 88-ban Tallinnban a finn AT kezdeményezésére úgy döntöttek, hogy az alapító gyűlés előkészítéseként megrendezik az első antropozófiai konferenciát. A tallinni barátok javasolták nekem, hogy tartsak ott egy előadást, és én örömmel beleegyeztem. A témám körülbelül az volt, mint amit e könyv 3. fejezetében kifejtettem.

Egy régi barátom, Vaige Helum várt engem, és ezt mondta: engem bíztak meg azzal, hogy az előadásomat lefordítsam. Nos, tudod, hogy (a résztvevők) mindannyian jól értik az orosz nyelvet, de most minden változik, valami új jön.

Nem elleneztem. A teremben sokszínű volt a közönség. Volt, aki még nyíltan gúnyolódott is az Antropozófián. Sok szó esett a politikáról. Amikor elkezdtem az előadásomat, akkor a teremben ülők többsége érdeklődéssel hallgatta azt, de volt, aki nyíltan gúnyolódott rajtam, sőt még grimaszokat is vágott nekem.

Az előadás után szünet volt, azután pedig a finnországi vendég vette kezébe a gyűlés vezetését. Így kezdte: Itt most kaptunk bizonyos elméleteket (az előadásomra értette ezt), de ezekre nincs szükségünk. Most, a szünetben sétáltam a városban, és egy igazi kincset találtam. És Észtország régi nemzeti zászlójának egy kis másolatát helyezte az asztalra. És ekkor az egész terem azonnal a kezében volt, ő pedig a konferenciának – nem mondom, hogy nemzeti, hanem nacionalista irányt adott. Abban az időben a Szovjetunió összeomlása még csak készülődött, és a köztársaságok ellenállása éles politikai jellegű volt. Nacionalista túlfűtöttség nélkül nem beszéltek róla. Az „antropozófiai” vendégek Finnországból egyfajta „dekolonizátor”-alakban mutatkoztak, és ez az alak nyilvánvalóan tetszett nekik.

Magamról elmondom, hogy abban az időben pozitívan viszonyultam a nem szláv köztársaságok önállósodási törekvéséhez, de az én véleményem senkit sem érdekelt. Moszkvából érkeztem, vagyis a fő gyarmatosító képviselője voltam. Így azt a szellemi antropozófiai testvériséget, melyet az ész

barátaikkal éveken át tápláltunk a bolsevizmus uralmának feltételei között, az új „alapítók” törekedtek egyszerűen eltaposni, és a helyére nacionalista viszályt, nacionalizmust állítani.

Valamivel később a barátok tájékoztattak, hogy a konferenciára a finn AT főtitkára is megérkezett, de egyelőre a szállodában alszik. Azt gondolták, hogy jó lenne, ha találkozna vele és beszélgetnénk. Hiszen a köztünk és a Nyugat közötti kapcsolatok elsőként váltak szabadokká. Ezt meg is mondták neki, ő azonban azt válaszolta, hogy „*nincs miről beszélgetnie*” velem. Természetesen ő már tudta, hogy Dornach hogyan viszonyul hozzám, mi pedig nem tudtuk, és tallinni barátainkat a válasza elkedvetlenítette.

A főtitkár természetesen csak „gomb” volt a finn „árnyéktestvérek” valamely funkcionáriusának egyenruháján, és éppen ő kapta azt a feladatot, hogy „időben” rátegye a kezét az észtországi antropozófiai kezdeményezésre. A konferencián mint „graue Eminenz” tartózkodott, a szállodájába rohanó jóakarók hada által távigazgatta azt, és úgy tűnik, egyszerűen megittasult ettől a szerepétől. Neki velem valóban nem volt miről beszélgetni.

Így az észtországi antropozófiai impulzus csíráját, amely Észtorszáiban a bolsevik uralom alatt is fennmaradt, amikor Észtország végre elnyerte szuverenitását és politikai szabadságát, elfoglalták, és hamis mederbe vezették, mielőtt gyökeret ereszthetett volna. Az ottani korábbi antropozófiai barátaimat háttérbe szorították, és új, többnyire különös emberek kerültek a vezetésbe.

Néhány évvel később az „észti eljárás” megismétlődött az egykori „szocialista tábor” összes többi országában, beleértve Moszkvát is, csak ez utóbbiban a lépték nagyobb volt. Míg Tallinnban körülbelül száz számomra teljesen ismeretlen embert láttam, akik valamiért eljöttek az antropozófiai konferenciára, addig Moszkvában az alapító gyűlésen ilyen közönség gyanánt négyszáz körüli ember vett részt.

Amikor odaértem a Zeneszerzők Házához, ahol a gyűlést tartották, akkor a bejárat környékén legalább egy tucat fekete „Volgát” láttam, antennákkal. Moszkvában mindannyiunk számára ismert volt, hogy ezek a KGB autói. És tessék, az történt, hogy ez a szervezet az ÁAT moszkvai részlegének a társalapítói között volt!

A találkozó forgatókönyvét előre átgondolták és kidolgozták, és összehangolt színműként játszották le. A színpadon az ÁAT európai részlegeinek 12 főtitkárából álló elnökség ült. Középpontjában a dornachi főtitkár volt. Nem kizárt, hogy egyesek számára ez a magabiztos, céltudatos emberekből álló konzolidált csoport hasonlónak tűnhetett ahhoz a különleges erők csoportjához, amely három nap alatt sikeresen, különösebb akadályok nélkül elfoglalta „Amin palotáját”, ezúttal pedig a moszkvait.

A tervezett eljárással összhangban a gyűlés megfelelő szakaszában a színpadra hívták a létrejött AT vezetőségének tagjait. Ők, egy még meg nem erősödött virtuális valóság mintegy árnyékaiként leültek azon, törekedve, hogy egymástól minél messzebb legyenek, egymásnak ismeretlenül, félénken. És ők is 12-en voltak – a Zodiákus jeleinek száma szerint.

Hogy jobban lássam a színpadot, felmentem az erkélyre, és az első sorba ültem. A dornachi főtitkár nehéz és ideges tekintete szegeződött rám. Láthatóan provokációra számított tőlem. Felvontam a szemöldökömet, ő kissé zavarba jött és elfordult. Megértettem, hogy ezen az előadáson nincs semmi tennivalóm, felálltam és elmentem. A pszichés traumától az Epi-méteuszom óvott meg engem, mint már nem egyszer a múltban. Valahogy elhomályosította bennem a történetek felismerésének élességét, és a megértés és átélés folyamata évekre húzódott. És még évtizedekig tudtam dolgozni és harcolni.

Az „alapító”-előadás kicsit másként történt Tbilisziben. Oda a dornachi „Rambót” küldték a dornachi győzelmek „szervezőjeként és inspirátoraként”. Amikor az egyik grúz antropozófus tiltakozott a választások közvetlen manipulálása ellen, akkor „Rambó” felugrott hozzá a színpadra, ököllel mellbe vágta, aztán bokszoló pózba állt, megmutatva, hogy készen áll arra, hogy tovább üsse. A teremben ülő „lovagok”, Tariel büszke leszármazottai szemöldökráncolás nélkül túrték a sértést. Az antropozófus viszont nem tudta önmagát megvédeni – beteg volt a szíve.

*

Egy lenyűgöző találkozásra került sor Grazban az individualitásom és az egyetemes, az ÁAT között. Az antropozófiai ág [zweig] hívott meg engem oda, hogy én mint szemtanú, tartsak előadást arról, hogyan megy a peresztrojka Oroszországban. Mivel biztos voltam abban, hogy a „sajátjaim” között vagyok, hogy könnyen megértenek engem, elkezdtem arról az oroszországi valódi pogromról beszélni, amelyet a gorbacsovi peresztrojka végrehajt, amely úgyszólván olyan volt, mint egy divatos sláger mondandója: „Mindenki úgy gazdagodjon, ahogy tud, törvény már nincsen!” Ez pedig azt jelenti, hogy a dzsungel törvénye lépett életbe, a darwini létért való küzdelem törvénye, és ez vált az ország alaptörvényévé. Ezért mindenütt a legdurvább, bűnözői magatartás vált uralkodóvá. Megkezdődött azoknak az üzletembereknek, bankároknak a „kilövése”, akik azt hitték, hogy Oroszország „felépítése” folyik (Alekszandr Szolzsenyicin értelmében) stb. [Utalás Szolzsenyicin „Hogyan építsük fel Oroszországot” c. 1990-es esszéjére, ford. megj.] Mindezt Grazban az emberek csak tőlem tudhatták meg, hiszen a nyugati sajtó akkor hallgatott arról, mi folyt az országunkban.

De a teremnek jó fele ekkor hirtelen fellázadt ellenem. Hangosan kezdtek ellentmondani nekem, félbeszakítani. De a terem másik fele érdeklődéssel és együttérezve hallgatott engem, És ez megtartott engem.

A két fél között vita alakult ki, amely megmutatta számomra, hogy régi és kibékíthetetlen ellentét osztja meg őket. Kezdtém rájönni, hogy valójában az ág [zweig] antropozófiai része – ezek azok az emberek, akik megértéssel viszonyultak az előadásomhoz, azok pedig, akik nem annyira opponensek, mint inkább agresszív ellenfelek – ők egyáltalán nem antropozófusok. Nyíltan demonstrálták, hogy számukra teljesen idegenek azok a tulajdonságok, melyek nélkül az ember nem lehet antropozófus, nevezetesen a ember, a népek sorsa, az emberiség iránti őszinte érdeklődés. Ha ez meglett volna bennük, akkor örülniük kellett volna, hogy Moszkvából egy olyan antropozófus érkezett hozzájuk, aki személyesen megtapasztalta ott a peresztrojka menetét. Egy érdekes, nagyon fontos tartalommal teli beszélgetés alakulhatott volna ki. De úgy tűnik, hogy a graz-i antropozófiai ág rám támadó tagjai számára „irányelv” az a nekik adott utasítás volt, melyben egyértelműen meg van határozva: ezek a mieink, őket bármely eszközzel támogatni kell és helyeselni, ők a gorbacsovi peresztrojkában a „világ fényét” látják, azok pedig, akik irányelv nélkül maradnak, ők a mi ellenségeink, velük keményen harcolni kell, minden módon le kell őket nyomni; nálunk van a jó, náluk a gonosz, és ez így megy a testvériségünk létezésének kezdete óta! (Ami egyáltalán nem igaz: „kezdettől” az individualitásért folyt a harc, a jogaiért és a szabadságáért, az igazság szabad kereséséért.)

Graz egy kis tükörré vált számomra, melyben az összes későbbi élményem – úgy az ÁAT „privatizációja”, mint Európa politikai élete – tapasztalata tükröződött. Grazban láttam meg először, hogy a világ politikai „baloldaliakra” és „jobboldaliakra” való megosztottsága az antropozófusok sorait is

áthátotta, hogy a „baloldaliak” számára mindazok, akik törekcszenek hűek maradni az antropozófiai élet még Rudolf Steiner életében kialakult jó hagyományaihoz, „jobb oldalinak”, „ortodoxnak”, majdhogynem „fasisztának” stb. minősülnek. Ezek a baloldali „antropozófusok” a gorbacsovi peresztrojkat az „árnyéktestvériség” nagy történelmi érdemének tekintették az „örökkévaló” szabadságharc során elért egyéb dicső tetteik között. De amit valójában sikerült összehozniuk, azt Jelcin éles eszű fegyvertársa, Csernomirgyin így jellemezte, igazolva a gorbacsovi peresztrojka-munkások [„peresztrojsikok”] vezető csoportjának kudarcos cselekedeteit: „*Azt akartuk, hogy a legjobb legyen, de úgy sikerült, mint mindig*”. Ez az anekdota joggal lehetne sírfelirat (epitáfium) az „árnyéktestvérek” összes szociális, politikai és szellemi ügye felett, melyeket a francia forradalom kezdete óta hajtottak végre.

Grazban ezek engem egyszerűen gyűlöltek, bármilyen szellemtudományos témában velük folytatott beszélgetés tiszta kegyeleletsértés (profanáció) lett volna. Ezek sekélyes, absztrakt, mélyen ideologizált, kicsinyesen egoista és kicsinyes dicsvággal rendelkező emberek voltak, olyasmik, mint a „20-as évek bolsevik komszomoljai”. És éppen az ő szellemiségükkel átítatott ÁAT-nomenklatúra volt az, amely eltiporta a szabad antropozófiai impulzus félénk csíráit Kelet-Európában. Ezek az erők az egész világon – nem találok most más szavakat – „elátkozták” az Antropozófiát, „látens állapotba” hozták, ahhoz hasonlóan, de ellenkező előjellel, ahogyan Krisztus tette ezt az Antikrisztussal, amikor alászállt a pokolba. Erős kifejezéseket használok itt, hiszen az a gonosztett, az a kár, amit az Antropozófiának okoztak, óriási, melynek terhét még a mai napig sem sikerült levetni, miközben a világ szakadékba siklik. Ez valójában az Antikrisztus bosszúja a kétezer évvel ezelőtti kudarcáért.

*

Graz után Dornach következett az utamon. A régi barátok csodálatosan fogadtak. Dornachban megszerettem az „antropozófiai ortodoxokat”, vagyis azokat az embereket, akik megőrizték hűségüket az antropozófiai munka és kapcsolatok régi, még Rudolf Steiner idejében kialakuló hagyományaihoz. Az első velük való találkozásakor az az élményem volt, mintha régóta ismerném őket, mint közeli barátokat. Igen, mi valóban az ezoterikus Kereszténység keresztényeinek ősi dicsőséges testvérisége voltunk.

Másképpen történtek a dolgaim a mi „tátár-mongoljainkkal”. Erőszakkal kezdtek rábeszélalni, hogy legalább valamilyen „fél-árnyéktestvériség” tagjává váljak. Visszautasítottam ezt, és az ilyen típusú emberek számára megszűntem létezni. Aztán az ÁAT egyik, a horizonton felkelő „próféta” egyfajta „előfutárának” szerepét próbálták rám kényszeríteni. Ezt szintén elutasítottam, és ezek ez emberek is elveszítették az érdeklődést irántam, habár jól ismerték a moszkvai munkámat.

Az ilyen típusú emberek mindegyike az emberiség többi részét „sajátjaira” és „idegenekre” osztja. A sajátjaik között megkülönböztetik a „megvilágosodottakat” és a „profánokat”; a profánokat törekcszenek „megvilágosítani”, eljuttatni a megvilágosodottak szintjére. A többiek, a „nem-sajátjaik” – ezek „bolondok”; ha saját véleményét mernek alkotni, akkor ellenségeknek nyilvánítják őket. Mindenki számára, aki „nem a sajátjuk”, mintegy kihirdetik: lehetsz közöttük akár egy példátlan zseni, akár Platón vagy Leonardo da Vinci, nem törődünk veled, és elzárjuk az útját, ha meg akar maradni a „nem a miénknek”.

A „sötétség atyáinál” mással találkoztam. Kezdetben ők is törekcszenek, hogy a saját „kreatúrájukká” tegyenek. Még azt is elhatározták, hogy egy bizonyos jelentős hatalmat kapjak Oroszországban. Jól

tájékozottak voltak mindarról, ami Moszkvában történt, és el sem tudták képzelni, hogy ne szenvedjek mérhetetlenül a sértett dicsvágytól, amikor „elveszítettem ott a hatalmat”.

Ők gondolták ki az alternatív és szintén általános AT létrehozását. A kezdeményezést egy bizonyos hollandiai „kreatúrának” kellett magára vennie. Egy ilyen társaság bejegyzéséhez legalább egy külföldi részlegnek kellett lennie. És úgy döntöttek, hogy ez Oroszországban lesz. Nekem kellett ezt vezetnem, segítőknek megfogadni a nekik szükséges embereket, és ilyen módon „kárpótlást” kapni a dicsvágyamnak okozott kárért.

Amikor Dornachban ismertté vált ez a kezdeményezés (én magam még sokáig semmit sem tudtam róla), riadalom támadt. Hollandia nagykövetségére egy kérést juttattak el, hogy ne adjanak nekem vízumot, engem pedig Bazelben vezető holland újságok újságírói kezdtek felhívni. Az egyik újság még egy cikket is megjelentetett rólam. Magát a „kreatúrát” utcai demonstrációval fenyegették, ha nem adja fel a kezdeményezését. A „kreatúra” megijedt. Megmentettek attól, hogy nekem kelljen felé kinyilvánítani, hogy nem akarok a kezdeményezésében részt venni, de ő hamarosan nyíltan elárult engem, azoknak az oldalára állva, akik már a kezdeményezés előtt is támadtak engem.

A „sötétség atyáinál” van egy szokás, hogy „kreatúráit”, ha kárt szenvednek, a sors önkénye elé vetik, „elégetik”, hogy végül legalább valamennyi kormot adjanak. De nálam ez sem működött. Sehogyan sem válaszoltam Dornach felém nyilvánított ellenségeskedésére. Csak az Antropozófia iránti ellenségeskedése nyugtalanított. De a „sötétség atyáinak” azokkal szemben, akik nem akarnak hozzájuk menni, van egy szokásuk, hogy úgy bánjanak velük, mint a citromokkal: ha észreveszik valamilyen „lé”, valamilyen szellemi szubsztancia jelenlétét abban, amit csinálnak, akkor előbb megpróbálják őket „kipréselni”, aztán pedig az üres héjat eldobni. Bennem felfedeztek némi „levet”, és amikor elkezdték azt kipréselni, akkor ez lehetővé tette a sorsomnak, hogy 12 éven keresztül módszertani szemináriumot vezessek Európa néhány városának több csoportjában, és ezalatt néhány könyvet megírok és kiadok. (Nem hagyhatom ki, hogy mellékesen megjegyezsem, hogy a „kreatúrák” a harc más módszereit is alkalmazzák – okkult támadást indítanak a számukra kényelmetlenek ellen; ezek közül legalább hármat teljes értékű, nagyon veszélyes merényletként éltem meg.)

De a munkám iránti ellenállás mind az „árnyéktestvérek”, mind a „sötétség atyái” irányából mindenütt megnőtt. Például a könyveimet nagyon nehéz volt eladni. Egy kedves ember, aki Németország déli részén élt, úgy döntött, hogy az egyiket kiteszi a boltjában eladásra – és hirtelen tönkrement. A tönkretételt az egyik „kreatúra” szervezte meg, aki egy környékbéli nagyon fontos antropozófiai kezdeményezést tett alattomosan tönkre. (Később Dornachban láttam, hogy az a „Rambó”, aki Tbilisziben az „antropozófiai ügyet” „megalapította” – az ő mélyen tisztelt barátja. Megfigyeltem az érintkezésüket, a „kreatúra” reszketett és úgy hajlongott előtte, mintha egy érsek előtt lett volna.) Valami hasonló ért el egy másik antropozófiai könyvkereskedőt Németország északi részén. Átgondolva ezt a történetet, azt találom, hogy a baloldaliak és a jobboldaliak cselekedetei bennük egységet képeznek.

E trilógia első részének megjelenése különösen széles körű lehetőséget teremtett arra, hogy „boszorkányüldözést” indítsanak ellenem. A kezdeményezéssel a „sötétség atyáinak” „testvérévé” maszkírozott „kreatúrája” lépett elő. Ő mind nyomtatásban, mind az interneten („munkái” a mai napig elérhetők ott) antiszemitizmussal vádolt engem, és kizártak az ÁAT-ból. Ezt a kampányt természetesen a „testvérek” is folytatták. De néhány év elteltével az történt, hogy egy nagy konferencia idején, amely a Goetheanum nagytermében tartottak, az egyik antropozófus Hollandiából hangosan, 700 ember

jelenlétében megkérdezte az ÁAT főtitkárát, hogy miért zártak ki engem az ÁAT-ból, hiszen ők Hollandiában olvasták a könyvemet, és semmilyen antiszemitizmust nem találtak benne. A főtitkár pedig azt válaszolta, hogy a *moszkvai barátok állhatatos kérésére* zártak ki engem (mindez dokumentálva és publikálva lett). Jó néhány év eltelt, mire szavainak megerősítése megérkezett. Az történt, hogy az a moszkvai alak, akiről korábban beszéltünk, Dornachból egy kész levelet hozott Moszkvába, melyben a kizárásomra irányuló kérés volt megfogalmazva, és rábírta a moszkvai AT 12 (megint 12!) tagját, hogy írják alá. Közülük azonban néhányan később megértették, hogy hibáztak, és bocsánatot kértek tőlem.

Ugyanakkor bármi is történt e „boszorkányüldözés” során, állandóan és intenzíven növekszik irányomban az általános ellenségesség az egész ÁAT közegében. Néhány barátom ezt mondja nekem: az ágakban még a nevedet is tilos kiejteni – rögtön szankciókat vetnek ki: vagy abbahagyják, hogy beszéljenek veled, vagy akár ki is tesznek az ágból.

Vicces dolog ezt mondani, de a sorsom emlékeztet a Lenin-korszak vezető funkcionáriusainak sorsára, akiket a Sztálin-korszakban üldöztek, akiknek az emlékét még az elmúlt évek sajtójából is kitörölték (a régi újságokat újranyomták, és azokkal cserélték ki az archív és a könyvtári példányokat). Valaki elkezd emlékezni a 70-es évek antropozófiai munkájára, amelynek nemcsak résztvevője, hanem szervezője is voltam. de ezekben az emlékezésekben nincsen benne a nevem. Számukra nem léteztem és nem is létezem. Hogyan lehet ezen nem csodálkozni? Ezt megjegyezni azért szükséges, mivel a különböző nagyságrend ellenére, az ilyen jellegű események hasonlósága *egy és ugyanazon ahrimáni erő* jelenlétéről tanúskodik.

Az ÁAT-ból való kizárásom semmilyen benyomást sem tett rám. Akkorra már előkészítettem az onnan való önkéntes távozásom kérelmét. Láttam, hogy a Társaság, matematikailag kifejezve, nullpontra jutott, és a negatív értékek területére kezdett süppedni. És sem akartam a továbbiakban a saját sorsomat vele megosztani. A nullponton Grosse vezetése idején haladt át, aki önként lemondott a hivataláról, és átadta a helyét Schmidt-Brabantnak. (A hatalomváltásnak egy hasonló folyamata ismétlődött meg a Vatikánban, ahol XVI. Benedek helyét a mai jezsuita pápa foglalta el!)

Allgemeine Anthroposophische Gesellschaft

Der Vorstand am Goetheanum

CH-4143 Dornach

Montag, 26. Januar 1998

„Einschreiben

Herrn Gennadij Bondarew
Davidkovskaja 1-12-48
GUS 121352 Moskau

Sehr geehrter Herr Bondarew,

Der Vorstand hat in seiner Sitzung vom 22. Januar dieses Jahres beschlossen, Sie aus der Anthroposophischen Gesellschaft auszuschliessen. Damit ist auch Ihre Mitgliedschaft in der Freien Hochschule für Geisteswissenschaft erloschen.

Ihre Mitgliedskarten wollen Sie bitte dem Mitglieder-Sekretariat am Goetheanum, zu Händen von Herrn Libardi, zurückgeben.

Für den Vorstand am Goetheanum

Manfred Schmidt-Brabant
1. Vorsitzender

Dr. Heinz Zimmermann
Schriftführer

CH-4143 Dornach, Postfach 134, Telefon (061) 706 42 42, Telefax (061) 706 43 14

A levél szövege:

Általános Antropozófiai Társaság

CH-4145 Domach

1998. január 26. hétfő

Tisztelt Bondarev Úr!

A vezetőség ez év január 22-i ülésén kizárta Önt az Antropozófiai Társaságból. Ez azt jelenti, hogy a Szabad Szellemtudományi Főiskolai tagsága is megszűnt.

Kérjük, tagsági igazolványát a Goetheanum tagsági titkárságára, Libardi Úr kezébe adja vissza.

A Goetheanum vezetősége nevében

Manfred Schmidt-Brabant Dr. Heinz Zimmerniann

elnökség titkár

OH-4143 Dornach, Pf. 1 34, Telefon (06t) 706 42 42, Telefax (06 1) 706 43 14

*

Térjünk azonban vissza még egyszer a 70-es évekbe. Moszkvában az antropozófiai munkánk egyre szélesebb körben vált ismertté. A fiatalok vonzódtak hozzánk, baráti együttműködés alakjait kezdték bennünk látni az ilyen munkában. Eközben ugyanakkor természetesen egyre kitartóbban kezdtek minket ostromolni az un. „trójai lovak” – ügynökök is, okkultisták is. De a velük való harc azok közé az elkerülhetetlen próbatételek közé tartozik, melyeken mindenkinek át kell menni, aki a magasabb fejlődés útjára lépett. Csak az a fontos, hogy akiket megtámadtak, értsék meg a történeteket, tartsanak ki, és hogy a megtámadottak között baráti együttműködés legyen. A helyzet azonban tragikussá válik, ha egyeseknél ezek megvannak, másoknál pedig nem.

Ezzel kapcsolatban emlékszem egy „hölgyre”, aki elég sokáig látogatta a csoportunkat. Extraszensz volt, és ezen kívül kapott bizonyos okkult tanítást. De a „tanítója” erősen ártott az étertestének. Ahogy mondják, „keresztül-kasul” beteg volt. Éveken át az egész csoport gyógyította őt: megkértük a barátokat, hogy hozzanak nekünk antropozófiai gyógyszereket, és egész csomagokban adtuk oda neki. Ezek sokat segítettek rajta, de amikor visszanyerte az erejét, elkezdte elég ügyesen, okkult módon, úgy mondják, „elcsavarni” egyesek fejét. Szellemileg el kellett „temetni” az elesett barátokat, abban a reményben maradva, hogy mégis magukhoz térnek. Akkor értettem meg először, hogy milyen eszköztelenek tudnak lenni a „galambok”, ha híján vannak a „kígyó bölcsességének”. És ó, milyen nélkülözhetetlen munkatárs lehetett volna akkor nekünk Zviad és Merab!

Igen, feltételes módban beszélek erről, pedig ma egy axióma, hogy a történelem nem viseli el a feltételes módot. Ez az axióma nem igaz, ha pedig úgy gondolunk bele, ahogyan kell, akkor egyszerűen ostobaság. Milyen történelemről van szó ebben az axiómában? Arról, hogy valahol elhaladt egy traktor vagy akár egy tank, valahol pedig az erkélyről leesett egy ember, akár egy államférfi? Vagyis hogy a történelem pusztán anyagi, sőt mechanikai folyamatok összessége? Természetesen tisztán érzékileg, anyagilag lehetetlen megismételni a végbement eseményeket. De a történelem az emberek kulturális, szellemi és társadalmi életének jelensége, amely mélyen a lelkükben és szellemükben gyökerezik,

elválaszthatatlanul kapcsolatban áll velük, és csak az ő változásuk mértékében változik. Folyamatosan a múlt verzióival élünk. Ezek aktívan alakítják a jelen eseményeit; ahogy változnak a verziók, úgy változik a jelen is. A múlt század 90-es éveiben kolosszális verzió-váltás történt a múltunkban, amely a szovjet korszakban életünk minden területét meghatározta. Sokan annyira kötődtek hozzá, hogy egyszerűen képtelenek voltak valamilyen viszony kialakítására az új verzióval. És mi az, ami ennyire radikálisan megváltoztatta az emberek életét? A múlt! A múlt verzióiról beszélve nemcsak a múlt meghamisítására gondolunk, habár az is döntő szerepet játszik az emberi közösségek életében. Minden hatalom arra törekszik, hogy a múltat a saját érdekeihez igazítsa, tudva, hogy ez döntő módon hat a jelenre. Ahogy változik a hatalom, úgy változik a múlt képe is. De itt egy valós összetevő is van. Ezt a valós összetevőt a tudatosság növekedése és azzal együtt a történetek értelmének megértése alakítja. Ez teljesen valós módon változtatja a múltat, és ezeknek a változásoknak nem lesz vége, hiszen az emberi dolgok mély, érzelmi-érzékfeletti lényegükben kimeríthetetlenek, épp ezért a lehető legkomolyabban kell hozzájuk viszonyulni. A történelmi gondolkodásban feltételes igemód a – ez az a mód, ahogy a múlt képét a jelen feladataira viszonyítva gondoljuk át, hogy ne legyenek rombolóak a jövő számára. Eközben tudatosítani kell, hogy mindenképpen a múlt egy verziójánál maradunk, és ez a verzió egy elemet képez a jelen általunk történő szabad megszerkesztésében, amellyel különösen mély kapcsolatunk van. És ez a szerkesztés egy teljes értékű valóság. Feltételes módon gondolkodva a múltról, megváltoztatjuk annak a jelenre való hatását.

Mi itt Oroszországban, ha nagyon szerény mértékben is, de törekedtünk a következő, a szláv-germán kultúrkorszak impulzusainak szellemében dolgozni. Most az 5., az európai kultúrkorszakban élünk, ahogy egyrészt a tudati lélek kidolgozásával kapcsolatban az angolszász faj játszik vezető szerepet, ha pedig a jövő feladataira, a magasabb individuális Én kidolgozására tekintünk, akkor Közép-Európa népei. Az ő etnikai múltjuk kétségtelenül nagy szerepet játszott abban, hogy felemelkedjenek e küldetésükhöz. Közülük Németország játszotta a fő szerepet, ezért is vívnak vele ilyen kegyetlen harcot az ellenségei, a rasszizmus ellen sikoltozva közben – álcázva ezzel a saját szándékaikat. Ez ugyanaz a régi trükk, amikor a tolvaj kiált: „Fogjátok el a tolvajt!”

Közép-Európánál, Németországnál szintén van feltételes mód a múlttal kapcsolatban. Ide tartozik mindaz, ami az antropológiai impulzus nem teljesített feladatainak bizonyult akkor, amikor azt Rudolf Steiner oda hozta. Ebben az impulzusban volt egy erő, megvolt a módszere Közép-Európa, azzal együtt pedig az egész modern kultúrkorszak szellemi újjászületésének. És egy ilyen feladat nem maradhat a múltban, felkavarja azt is és a jelent is, amíg át nem tör a jövőbe és meg nem valósul benne. És keserű érzések keletkeznek, amikor látod, hogy a kezeinél-lábainál megkötözött és leragasztott szájú Németországot hogyan tiporják a földre és hogyan tapossák sárba még a saját, de legrosszabb emberei is, a politikai kalandorok, hogyan törli belé a piszkos lábát minden senkiházi, aki gyorsan és probléma nélkül akar magának politikai, de azzal együtt anyagi tőkét is szerezni. Közben pedig neki az apokaliptikus „Napba öltözött asszonynak” kellene lennie.

Ezt nem a kritika iránti szeretetből mondjuk. Vannak megvetésre okot adó dolgok, például az emberiség érdekeinek elárulása vagy az erény rangjára emelt ostobaság.

Oroszországnak, még ha az elmúlt és a jelenlegi század nehéz körülményei között is, de szellemi vetést kellett és kell végeznie, melynek a 6. kultúrkorszakban kell kikelnie, megérnie és termést hoznia. Ezt nem tudja véghez vinni a Közép-Európa szellemi feladataival való folyamatos kapcsolat nélkül. *De ha ezt a kérdést teljes ezoterikus mélységében vesszük, amikor a múlt, a jelen és a jövő evolúciójának folyamatában egy dinamikus kapcsolat, egy állandó lényegi kölcsönhatás mutatkozik meg (ld. 9. ábra),*

akkor csak meg kell kérdeznünk: ilyen feltételek között elutasíthatjuk-e a feltételes módot, hogy ezzel a fejlődést örökre „látens állapotban” tartsuk?

Ezért újra és újra felteszem magamnak a kérdést: Oroszországban a 70-es években volt-e az antropozófiai munkánkban legalább valamilyen esélyünk a sikerre, amely legalább bizonyos mértékben lehetővé tette volna, hogy a gorbacsovi peresztrojka világtörténelmi tömbjével szembeállítsuk a michaeli peresztrojka feladatait, amely peresztrojka úgymond utat nyit a mai és a jövőbeni kultúrkorszakok „szabad légzéséhez”? Az általunk elmulasztottak örökké elmulasztottak lesznek-e? Íme ilyen gondolatok jutnak az eszembe.

Abban az összetételben és azok között a feltételek között, melyekre végül jutottunk, ilyen esély bizonyára nem volt. De ezek nem voltak optimálisak. Az a közös karma, melyet a születésünket megelőzően alakítottunk ki, és amely egy időben vezetett mindannyiunkat a földi megtestesülésbe, és ott a barátság csomóival kötött össze, sokkal több lehetőséget tartalmazott a földi feladataink megoldására. És ezek a lehetőségek (l. 1. fejezet), mivel nem használtuk ki őket, folyamatosan változtatják a múltat, és így előre meghatároznak valamit a jövőnkben.

Amikor az emberi lelkek a halál után felemelkednek a felső Devachánba, akkor számukra az általuk végrehajtott megtestesülések egész sora, a már kialakult karma egésze megnyílik. A lelkek akkor minden szubjektívtól, minden esetlegestől megszabadulva, maguk alakítják ki a következő megtestesülés tervét, a számukra akkor feltárult jövő hatalmas feladataiból kiindulva. Mivel lehetőségük van, hogy irányítsák a karma ok-okozati kapcsolatait, akkor megtervezik az egymással való együttműködést, közös karmát alakítanak ki, és ezt egy grandiózus stílusban, a jövő nagy feladatainak szellemében teszik.

Akkor a lelkünk számára feltárult, hogy ilyen feladatok állnak a Földre való leereszkedésünk során az antropozófiai impulzus megvalósításában. És ez kétségtelenül lelkesedéssel töltött el bennünket, és szabadon vettük magunkra a feladatot, hogy teljesen ennek a munkának szenteljük magunkat.

A karma a megvalósulásakor nem törli el, hanem feltételezi az ember szabadsághoz vezető fejlődését, de a földön ez a próbák és hibák útja. Ezért az emberek, amikor megtestesülnek, eltérülnek a magas kozmikus szándékoktól, melyek a szellem szférájában érlelődtek. És mi van, ha nem térülnek el ezektől? Legalább egy dologban, az Antropozófia dolgában?

Mi lett volna, ha a csoportunkban teljességgel, baráti egységben egyesítették volna a törekvéseiket azok is, akik a barátaink voltak, de más utakra mentek? Például Marija Alekszandrovna Szkrjabina számomra alapvetően jó ismerős maradt, de mennyit tudott volna a közös munkánkba hozni, ha a csoportunk aktív tagjává válik! Ő olyan asszony volt, aki elsősorban érzéssel, művészettel élt. De a fejében teljesen világos, határozott és kemény elképzelések voltak arról, hogy mi az Antropozófia, és hogy mennyire szüksége van rá a világnak. Teljes lelkével átadta magát neki. Rendkívüli akarata is volt. De nem is gondolt rá, ha külső körülmények nem készítették cselekvésre. És bátor ember volt. Amikor a férjét, a szintén antropozófust, a 2. Moszkvai Akadémiai Művészeti Színház rendezőjét letartóztatták, akkor fellépett az érdekében, és elérte a kiszabadulását, habár ez őt is letartóztatással fenyegette.

Még egy jellemzője volt. Egy híres orosz zeneszerző lánya volt. Ennek köszönhetően szilárdabb szociális státusszal rendelkezett, mint az átlagos szovjet ember. És az apa az egész csoportunk számára védőpajzs tudott lenni. A „szervek” tudták ezt és félték ettől, és ezért a vele történt hirtelen súlyos betegség valószínűleg merénylet volt az élete ellen. Ő megértette ezt, és ezért a kórházban elutasította a

gyógyszerek bevitelét, és amikor magához tért, 42 fokos láz után követelte, hogy küldjék haza, és hamarosan el is érte ezt. Egy hét múlva Szása Gyemidovval vittük be hordágyon a lakásába a szűk lépcsőn keresztül. (A mentősök, akik meghozták őt, nem voltak hajlandók ezt megtenni).

Később a lakása ajtaját mindazoknak megnyitotta, akik magukat antropozófusoknak vallották, de az idő nem volt erre alkalmas. Micsoda közönség kezdett nála összegyűlni! Az egyik mohón bámulta a zongoráját (és végül meg is kapta), a másiknak egy régi ikon tetszett meg a falon (ő is elvette magának azt), a harmadik lehetőséget kapott, hogy azzal dicsekedjen, hogy ismeri magának Szkrjabinnak a lányát. Odáig fajult a dolog, hogy „bizalmas beszélgetések céljából” két mamlejevi okkult „satun” [utalás Jurij Mamlejev groteszk regényére. A satunok olyan medvék, amelyek a téli álom helyett egy megváltozott tudatállapotban vándorolnak, ford. megj.] kezdte látogatni; de lehetetlennek bizonyult felnyitni erre a szemét. Abban a szovjet időben a „nyitott ajtókat” erős figyelmi kontroll alatt kellett tartani, de Marija Alekszandrovnának hiányzott az ehhez szükséges társadalmi tapasztalata. Nálunk a csoportban azonban ez megvolt.

Zviad Gamszahurdia apja szintén védőpajzs lehetett volna számunkra. Még Sztálin sem mert az életére törni, és megparancsolta, hogy ne tartsák hosszan börtönben, hanem „csak ijessék meg”. Konsztantyin Gamszahurdia, amikor kiszabadult, nyíltan járta Tbiliszit egy lovon, pisztollyal a vállán, és azt mondta, hogy ha ismét megkísérlik letartóztatni, akkor legalább ketten fizetnek az életükkel ezért. Nagyszerű ember volt!

De maga Zviad is, az alapos képzettségével, megértve a modern élet legkülönbözőbb oldalainak szellemi alapjait széleskörűen – milyen nélkülözhetetlen előadó lehetett volna. És Merab is nem pusztán tiszta akarat volt, még a börtönben is megírt néhány érdekes antropozófiai cikket.

Végül Szergej Prokofjev nagyapja szolgálhatott volna erős védőpajzsként az antropozófiai munkánk számára a bolsevizmus uralmának feltételei között.

Egyszóval ha mindaz, ami ezekben az embereken karmikusan feltételezett volt, működésbe lépett volna, egyesült volna, akkor a 70-es, 80-as években Oroszországban jelentős szellemi vetést végezhattünk volna el, az antropozófiai tudás elvetését. És már a gorbacsovi peresztrojka legelején kikelhetett volna, hogy reményteli, állandó hidat emeljen, melyen át a Nyugaton „látens állapotba” vezetett Antropozófia Keletre juthatott volna, és nem úgy, ahogyan azt a dornachi nomenklatúra akarta. A közép-európai szellemiség, a goetheanizmus tiszta impulzusai juthattak volna át. Keleten pedig erre egy olyan még szűzies szellemiség visszhangja válaszolt volna, amely képes ezt befogadni és megérteni.

Sok mindent nem szeretnék itt nyíltan megvitatni, neveket megnevezni. Ugyanakkor vegyük mégis legalább Szása Gyemidovot. Az ő költészete a jeszenyini irányzathoz tartozik jellege alapján. Ennek az irányzatnak a képviselőit a „falusi költőkhöz” soroljuk, akikben, s mellesleg már az elődeikben, Kolcovnál és Nyikitinnél is, ilyen vagy olyan mértékben kicsírázott a tulajdonképpeni orosz költészet. És ők voltak az orosz lényiség és orosz végzet énekesei. A szovjet időben ennek az irányzatnak a képviselőit fizikailag megsemmisítették: Jeszenyint is, Kljujevet is, Szergej Klicskovot is, Pjotr Oresint is, és másokat is. Gyemidov törekedett bevinni ebbe az irányzatba a magas valódi ezotéria kozmizmusát.¹⁷

¹⁷ A költő a saját verseihez való viszonyában erősen hasonlított Tyutcev-re. A felesége hőstettet hajtott végre, amikor a 2017-ben bekövetkezett tragikus és rejtélyes halálát követően összegyűjtötte és kiadta a versei nagy részét. Alekszandr Gyemidov: A metamorfózisok országa. Szentpétervár, 2017. Demeter kiadó

Szergej Olegovics Prokofjev lenyűgöző verskötete, az egész világköltészet egyedülálló jelensége, mit jelent?¹⁸ Megemlíthetném még az egyik közeli, sok éven keresztüli elvbarátomat. Született okkultista volt, az okkultizmussal, ahogy mondják, „tegező viszonyban” állt. Az okkult tudás önmagából jutott hozzá annak mértékében, ahogy a szükséglet felébredt benne. Különösen az alkímia állt hozzá közel. Még érdekes feltételezései is voltak arról, hogyan lehet működésbe hozni a „Strader-gépet”. De teljesen kaotikus, egyszerűen megengedhetetlenül kaotikus életmódot élt. Én ugyanakkor nem ítélem el, hiszen kora ifjúságától nagyon rosszul illettek össze a burkai: az asztrális-éter a fizikaival, és ez az egész életét kínszenvedéssé tette.

Ha mindannyiunkat a magasabb kozmikus szándék szemszögéből, és a szándék inkarnációs menetben való megvalósítási folyamatának kudarca szemszögéből ítéljük meg, akkor sok közöset találok aközött, ami nálunk a 60-80-as években történt, azzal, ami Közép-Európában, Dornachban történt a 20-40-es években. Ott is magasabb karmikus szándék által egyesített (Rudolf Steiner tárta ezt fel) emberek csoportja dolgozott. A miénkhez képest az természetesen összehasonlíthatatlanul magasabb, globálisabb, századok sőt évezredek alatt előkészített szándék volt. Hiszen annak a csoportnak, Rudolf Steiner vezetését követve, az egész emberiséget kellett volna a michaeli peresztrójka folyamatába vezetni. De amikor elkezdődött annak a szándéknak a földi megvalósítása, akkor azoknak az embereknek a szomorú sorsa rendkívül hasonlít a mi földi utaink szomorú sorsára. És ezt a hasonlatosságot hajlamos vagyok nagyon sokatmondónak tartani.

Végül, hogy ezek a gondolataim nem alaptalanok, arról olyan példa beszél, mint Alekszandr Szolzsenyicin esete és sorsa, aki egymagában egy egész korszakká tudott válni Oroszországnak az azurikus bolsevizmus alóli felszabadításában.

Így harcoltunk, szenvedtünk és hibáztunk. És amit mi nem tudtunk megtenni, azt hamarosan megteszik mások, akik már megérkeztek vagy hamarosan megérkeznek a földi síkra. Számukra nem lesz hasztalan megismerkedni ezekkel a rövid életrajzi vázlatokkal és megtudni valamit az antropológiai munkánk tapasztalatáról. A vázlatok célja – gnoszeológiai: abban áll, hogy bemutassuk, hogy *a személyiség szellemtudománnyal átítatott létesülése már az érzéki valóság körülményei között képes a megismerést valóságos létté tenni.*

Amikor a módszertani szemináriumom véget ért, teljesen visszavonultam a magánéletbe. Előrehaladott korom is erre készítetett. Az egyéni antropológiai munkám csak nyert ettől.

De Solveighez még mindig nem tértem vissza, viszont ő időről időre meglátogat engem,

„Amikor – ahogy Bulat Okudzsava énekelte –
Nincs eróm a csapás legyőzéséhez,
Ha jön a kétségbeesés...”

Az élet „veszélyes folyamat” marad.

Ez egy példája annak, hogy milyen lehet az antropolófiához vezető individuális út. Az én esetemben az Antropológia talaján és az Antropolófiának köszönhetően kialakult individualitásom kibékíthetetlen ellentmondásra jutott annak általánosával, az ÁAT-val. Lehetetlennek bizonyult egységre jutni vele,

¹⁸ Az ő verseskötetét az anyja gyűjtötte össze és adta ki. Szergej O. Prokofjev: A lélek misztikus tüze. Moszkva, 2013, „Új évezred” alapítvány

mivel ez az ellentét nem dialektikus. Az individuális megsemmisítését követeli, nem a megszüntetés útján való felemelkedését, hanem a stagnálását. Ezért a gonosszal sohasem szabad kompromisszumot kötni.

De abban, hogy az Antropozófiai Társaság és az antropozófiai Mozgalom sorait azok töltötték meg, akiket mi belső „tatar-mongoloknak” nevezünk, pozitív momentum is található. Ők lenyűgöző módon minden nap megmutatják az antropozófusoknak, hogy nem kell „gomboknak” maradniuk a nomenklatura egyenruháján. Amikor a „gombok” leesnek, akkor az egyenruhák szétnyílnak, és meglátjuk, hogy alattuk tökéletes üresség vagy pokol van.

Az Antropozófiával úgy kell foglalkozni, hogy az bevezessen bennünket a *lét* szférájába. Akkor az antropozófiai impulzus is erőre tesz szert, akkor a világban folytatódni fog a michaeli peresztrojka.

Minden dolog mértéke az ember. Ezt tudták a régiek. Miért ne tudhatnánk mi is? Ha a „mérték” felemelkedik – a világ összes dolga is felemelkedik. És sehogy másképp!